

Б.М.Умаров, Р.Н.Мелибаева,  
А.Н.Сайдуллаев, Ё.Р.Рахмонова,  
Т.Р.Бекмиров.

# ЗАМОНАВИЙ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ТИББИЙ ТАЪЛИМГА ТАДБИҚИ



**Ўқув-услубий қўлланма**



**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС  
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ  
ВАЗИРЛИГИ**

**ТОШКЕНТ ТИББИЁТ АКАДЕМИЯСИ**

**Б.М.Умаров, Р.Н.Мелибаева, А.Н.Сайдуллаев,  
Ё.Р.Рахмонова, Т.Р.Бекмиров.**

# **ЗАМОНАВИЙ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ТИББИЙ ТАЪЛИМГА ТАДБИҚИ**

**Тошкент - 2019**

УЎК: 821.161.1

КБК: 84(8Ж)8

### АННОТАЦИЯ

Ушбу ўқув-услугий қўлланмада тиббиёт йўналиши бўйича таҳсил олаётган талабалар учун таълим технологияларининг турлари, босқичлари, мақсад ва вазифалари, замонавий педагогик технологиялар ва уларни тиббий таълимга тадбиқи масалалари ўз ифодасини топган.

Мазкур ўқув-услугий қўлланма тиббий педагогика факультети, “Олий маълумотли ҳамшира” йўналиши талабалари, ТТА магистратура йўналишида таҳсил олаётган магистрлар, педагоглар ва барча қизиқувчилар учун мўлжалланган.

#### Тузувчилар:

Б.М.Умаров – ТТА, психология фанлари доктори, профессор.

Р.Н.Мелибаева - ТТА, “Педагогика ва психология” кафедраси мудири, доцент.

А.Н.Сайдуллаев – ТТА, “Педагогика ва психология” кафедраси катта ўқитувчиси.

Р.Ё.Рахмонова - ТТА, “Педагогика ва психология” кафедраси катта ўқитувчиси.

Т.Р.Бекмиров - ТТА, “Педагогика ва психология” кафедраси ўқитувчиси.

#### Тақризчилар:

К Ю Киличева. Педагогика фанлари доктори, профессор.

С.Д.Норкулов. Фалсафа фанлари доктори, доцент.

*Ўқув-услугий қўлланма Тошкент тиббиёт академияси илмий кенгашининг 2018 йил 26 декабрь 5 сонли қарори билан нашрга тавсия этилган.*

## КИРИШ

Юртимизда қабул қилинган "Кадрлар тайёрлаш миллий дастури" ва "Таълим тўғрисида"ги Қонунда белгиланганидек юқори малакали мутахассисларни тайёрлашда энг илғор таълим технологияларини жорий этиш долзарб вазифадир. Бугунги кунда таълим технологиялари бўйича машғулотларни амалга ошириш - бу жаҳон таълим стандартлари талабларига мос равишда дарс ўтиш демакдир. Шунинг учун ҳам кейинги йилларда таълим тизимида замонавий таълим технологиялари бўйича машғулотларни амалга оширишга алоҳида эътибор берилмоқда. Таълим технологиялари фан сифатида олий таълим тизимидан чуқур ўрин олмоқда, чунки таълимга технологик ёндашув ўз самарасини кўрсатмоқда. Шу нуқтаи назардан талабаларга таълим технологиялари фани ҳақида маълумот бериш, уларни шу асосда ўз мутахассисликларига ёндашишга ўргатиш бугунги куннинг талабидир.

Ушбу ўқув-услубий қўлланма "Таълим технологияларит" курси бўйича таълимнинг стратегик асослари, педагогик технологиялар ва педагогик маҳоратнинг илмий-назарий асослари, талабаларда ўқув жараёнида педагогик технологияларни қўллаш бўйича керакли билим, кўникма, малакаларни шакллантиришни кўзда тутади. "Таълим технологиялари" фани тиббиёт мутахассислиги бўйича таҳсил олаётган тиббий педагогика факультети талабалари учун мўлжалланган бўлиб, у бевосита талабаларда педагогик технологияларни қўллаш, педагогик маҳоратни шакллантиришга, таълим-тарбияда кўзланган мақсадга эришиш учун ўқув жараёнида қўлланиладиган усул, воситалар мажмуи ҳақида маълумотга эга бўлишга йўналтирилган.

## ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ ТАРИХИ

1970-1980 йилларда АҚШда педагогик технологиялар оқими пайдо бўлди ва тезда барча илғор капиталистик давлатларни қамраб олди. Бу ҳаракат ЮНЕСКО томонидан қўллаб-қувватланди ва бу соҳада илғор педагогик тажриба Болгария, Венгрия, Польша, Россия каби давлатлар педагогларини ҳам қизиқтириб қолди.

Ҳозирги кунда педагогик адабиёт, таълим муаммоларига оид маърузалар, расмий ҳужжатларда "Таълим технологиялари", "Илғор педагогик технологиялар", "Замонавий педагогик технология" иборалари кенг қўлланилмоқда.

Педагогик технология кўп жиҳатдан ўтмиш машҳур педагогларининг орзуларига мос келади. Дидактиканинг асосчиси Ян Амос Коменский ўн еттинчи асрдаёқ таълимнинг "вақт, фанлар ва методларни моҳирона тақсимлашдан" бошқа нарсани талаб қилмайдиган умумий тартибини топишга ҳаракат қилганди.

Коменский фикрича, идеалда ўқитишнинг ягона мукаммал методи топилса, "ҳамма нарса оғирликлари тўғри мувозанатланган соатга нисбатан аниқроқ, фақат ана шундай маҳорат билан яратилган асбобда эришиш мумкин бўлган бехатолик билан илгарилайди".

Жаҳон педагогика фани илмий-техника тараққиёти таъсирини бошидан кечириб, психология, кибернетика, тизимлар назарияси, бошқарув назарияси, бошқа фанлар муваффақиятларини бирлаштириб, ҳозирда фаол янгиланиш жараёнлари босқичида турар экан, инсон имкониятларини самарали ривожлантириш амалиётига бой маҳсул бермоқда.

Саноатда ижрочилар, агар улар техник ҳужжатлар талабларига аниқ риоя қилинса, шаклига боғлиқ бўлмаган, натижаси кафолатли минглаб технологик жараёнлар ишлаб чиқилган. Саноат

технологик жараёнининг асосини деталнинг ишчи чизмаси ва йиғув бирликлари чизмаси ташкил қилади. Улар талабларига аниқ риоя қилиш деталларнинг ўзаро алмашинувчанлигини таъминлайди, технологик жараёнининг такрорланадиган операциялари эса қайта тикланадиган технологик тузилмани ташкил қилади. Мана шунинг учун ҳам Ўзбекистонда чет эл технологияси асосида ишлаб чиқариладиган автомобилнинг сифати Жанубий Кореяда ишлаб чиқарилган автомобил сифатидан фарк қилмайди.

*Технология - тушунчаси юнонча «маҳорат», «санъат», «тушунча», «ўрганиш» демакдир. Технология тушунчаси ишлаб чиқариш жараёнидаги технология операциялар ва маҳсулотни тайёрлаш мазмуни (сирлари) билан боғланган. Технология сўзи замирида жараёнларни амалга ошириш усуллари ва воситалар ҳақида билимлар йиғиндиси, шунингдек, объектда содир бўладиган сифат ўзгаришлари тушунилади.* Таълим технологияси таълим методикаси тушунчасига қараганда кенгрокдир.

Ўқитувчилар, талаба ва ўқувчилар жамоасида ўзаро ёрдам, ҳамкорлик ва ижодий муҳитни яратишда замонавий педагогик технологияларнинг ўрни бекиёс ҳисобланади. **Замонавий педагогик технологиялар** таълим жараёнини ҳар томонлама мукамал лойиҳалаштириш, аниқ мақсадлар қўйиш ва уларга кафолатланган ҳолда эришиш, режалаштирилган натижаларни амалга ошириш имконини берувчи узвий боғланган **компонентлар йиғиндиси** деб ҳисобланди

Педагогик технология деганда, технологик ёндашувларга айнан ўхшаш бўлган таълимда қўйилган мақсадларга эришиш кафолатланган таълим жараёни тушунилади. Бундай таълим жараёни технологиялаштирилган дейилади. Технологиялаштирилган таълим

жараёни ўқитувчи шахсига боғлиқ бўлмаган фақат талаба нинг шахси, эҳтиёжлари, талаблари ва хислатларига асосланган таълим жараёнидир. Талаба таълим жараёни марказида туради. Бунда дарсни ким олиб борапти (тажрибали ўқитувчими ёки ёш ўқитувчими) қатъий назар кўзланган якуний натижа (мақсадга кўра) га эришиш кафолатланиши лозим. Таълимда ўқитувчи фақат ижрочи вазифасини бажаради.

Таълим жараёнини жадаллаштиришнинг асосий омиллари: таълим мақсадларини кучайтириш, ўқув мотивация (қизиқтириш)ни кучайтириш, таълим мазмунидаги ахборот сиғимини кенгайтириш, таълимда фаол метод ва шаклларни қўллаш, ўқув амалларини бажариш суратини ошириш, ўқув маҳоратини ривожлантириш, таълимда компьютер ва бошқа техника воситаларини қўллаш. Лекин бу анъанавий таълимдаги ишлар манзилга узоқ ва нотекис йўл билан гоҳида адашиб кетаётган йўловчининг харакатига ўхшайди. Илғор давлатлардаги педагогик технология эса бу кўзланган манзилга тезроқ бораётган ва қисқа йўл танланган харакатга ўхшайди.

## **ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ ПАЙДО БЎЛИШИ, ТАРАҚҚИЁТИ ВА АСОСИЙ ТУШУНЧАЛАРИ.**

Такрорланадиган тузилмани педагогикада яратиш қийин. Бунга ўқув (таълим-тарбиявий) вазифаларнинг хилма-хиллиги, таълим мазмунининг бўлаклари ва ўқув материали турларининг ҳар хиллиги, уларни билиш фаолияти услубининг бир хилда намоён бўлмаслиги ва кўплаб бошқа омиллар тўсқинлик қилади.

Шундай бўлса-да, АҚШда таниқли олимлар Б.Блум, Д.Кратвол, Н.Гронлунд, Ж.Керролл, Ж.Блок, Л.Андерсон ва бошқалар харакати билан режалаштирилган натижаларга эришишни кафолатлайдиган,

такрорланадиган педагогик тузилмани ўз ичига олган педагогик технология ишлаб чиқилганди.

Т.С.Назарова қайд этиб ўтганидек (1997 й.), 70-йиллар бошларида ривожланган мамлакатлар - АҚШ, Японияда педагогик технология масалалари бўйича журналлар чиқарила бошланган, кейинчалик бу муаммо устида ихтисослашган муассасалар (масалан, Буюк Британия ва АҚШда педагогик технология бўйича миллий кенгашлар) иш бошлаган [11].

Саноатда "юксак технология" ибораси бор. Улар, одатда, жуда мураккаб бўлади, катта сармоялар сарфланишини талаб қилади, фаннинг сўнгги ютуқларига асосланади, ходимлардан махсус тайёргарликни талаб қилади. Шундай бўлсада, улар маҳсулотнинг юқори сифати ва рақобатбардошлигини, пировард оқибатда салмоқли фойдани таъминлайди. Педагогик технологияни ўқитишдаги "юксак" методология қаторига киритиш мумкин, аммо унинг жорий қилиниши катта сарфларни талаб қилмайди. Таълим сифатининг калити пировард оқибатда алоҳида ўқув юрти ва аниқ ўқитувчи дейдиган бўлсак, педагогик технологияни ўзлаштириш, асосан, педагогларни ўқитишни талаб қилади. Мазкур предметнинг мақсади уларга бундай ишда ёрдам беришдир.

70-80- йилларда АҚШда юзага келган педагогик технология оқими деярли барча ривожланган мамлакатларга тарқалди, ЮНЕСКО каби нуфузли ташкилот ҳам қизиқа бошлади. Технология ёрдамида эришилган муваффақиятлар тўғрисида нафақат АҚШ, Буюк Британия, Германия вакиллари, балки Коста-Рика, Филиппин, Туркия, Мальта вакиллари ҳам маъруза қилдилар. ЮНЕСКОнинг навбатдаги анжумани 1997 йилда Манила (Филиппин Республикаси)да, 1998 йилда Канада (Ньюфаундленд)да ўтказилган.



Юқорида айтиб ўтилганидек, таълим самарадорлигини оширишга технологик ёндашув ўттиз йиллар муқаддам АҚШда пайдо бўлганди. Мустақил Ўзбекистон МДХ мамлакатларида биринчи бўлиб олимлар учун чет эл фанининг амалда ўзини оқлаган натижаларини, табиийки, Ўзбекистон анъаналари ва тажрибасини назарда тутиб англаш, танлаб олиш ва фойдаланиш имкониятларини яратиб, жаҳон педагогика фанига "дарча" очди.

## **ИЛГОР ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ ИСТИҚБОЛЛАРИ.**

Кўпгина мамлакатлар ўқитишда технологик ёндашувдан фойдаланиб, ўқувчилар ўзлаштиришини оширишда сезиларли муваффақиятларга эришдилар. Масалан, Жанубий Кореяда педагогик технология бўйича синов-тажриба тарзида ўқиётган 50 минг боладан 75% да анъанавий ўқитишда фақат энг яхши ўқувчилар эришадиган натижалар қўлга киритилган. Бир қатор бошқа мамлакатларда ўтказилган тажрибалар ўқитишнинг бу тизимини қўллаш ўртача ўқувчига одагий ўқитишда 80-85 % ўқувчилар эришадиган натижадан юқорироқ натижага эришиш имконини беришини кўрсатди.

Педагогик технологияни ўзлаштириш Сингапур, Корея ва Японияга 9-13 ёшлик ва охириги ўқитиш йилидаги болалар ўртасида математика бўйича дастлабки учта ўринни эгаллаш имконини берди (TIMSS учинчи ҳалқаро математика ва илмий тадқиқотлар маълумотига кўра). Бу далил-исботлар таълим ва кадрлар тайёрлаш сифатини ошириш учун мактаб ўқитувчилари ва ўрта махсус, касб-хунар ҳамда Олий таълим ўқув юртларининг профессор-ўқитувчилари педагогик технология методларини ўзлаштириб олишлари ва амалиётга жорий қилишлари лозимлигидан далолат беради. Бу кадрлар тайёрлаш

миллий дастурининг "янги педагогик ва ахборот технологияларидан фойдаланиб талабаларни ўқитишни жадаллаштириш..." талабига муносиб жавоб бўлади.

Ҳозирги кунда педагогика мухитида педагогик технологияга қизиқиш кучайганлиги кузатилмоқда. Биз педагогик технологиянинг яхлит тизими назариясини баён қилишни мақсад қилиб қўймаганмиз. Вазифа мактаблар, ўрта махсус, касб-хунар ва олий ўқув юртлари ўқитувчиларига таълимга технологик ёндашув тўғрисида минимал зарур ахборотни беришдан иборат. Бунда педагогик технологиянинг муштарийга технологик ёндашув элементларини ўзи мақсадга мувофиқ, деб ҳисоблайдиган ҳолатларда ўз иш амалиётига жорий қилиш имкониятини берадиган кенг тарқалган вариантларини баён қилишга кўпроқ эътибор берилади.

### **«ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯ»ЛАР ТУШУНЧАСИ**

Шу вақтгача анъанавий таълимда талаба (ёки ўқувчи)ларни фақат тайёр билимларни эгаллашга ўргатиб келинган эди. Бундай усул талаба (ёки ўқувчи)ларда мустақил фикрлаш, ижодий изланиш, ташаббускорликни сўндирар эди.

Ҳозирги кунда таълим жараёнида интерфаол услублар (инновацион педагогик ва ахборот технологиялари)дан фойдаланиб, таълимнинг самарадорлигини кўтаришга бўлган қизиқиш, эътибор кундан-кунга кучайиб бормоқда. Замонавий технологиялар қўлланилган машғулотлар талаба (ёки ўқувчи)лар эгаллаётган билимларни ўзлари қидириб топишларига, мустақил ўрганиб, таҳлил қилишларига, ҳатто хулосаларни ҳам ўзлари келтириб чиқаришларига қаратилган. Ўқитувчи бу жараёнда шахс ва жамоанинг ривожланиши, шаклланиши, билим олиши ва тарбиялаишига шароит яратади, шу билан бир қаторда,

бошқарувчилик, йўналтирувчилик вазифасини бажаради. Бундай ўқув жараёнида талаба (ёки ўқувчи) асосий фигурага айланади.

Педагог - олимларнинг йиллар давомида таълим тизимида

***Нега ўқитамиз?***

***Нимани ўқитамиз?***

***Қандай ўқитамиз?*** саволларига жавоб излаш билан бир қаторда ***Қандай қилиб самарали ва натижалли ўқитиш мумкин?***-деган саволига ҳам жавоб қидирдилар. Бу эса, олимваамалиётчиларни ўқув жараёнини ***технологиялаштиришга***, яъни ўқитишни ишлаб-чиқаришга оид аниқ кафолатланган натижа берадиган технологик жараёнга айлантиришга уриниб кўриш мумкин, деган фикрга олиб келди. Бундай фикрнинг туғилиши ***педагогика фанида педагогик технология йўналишини*** юзага келтирди.

Бугунги кунда таълим муассасаларининг ўқув-тарбиявий жараёнида педагогик технологиялардан фойдаланишга алоҳида эътибор берилётганининг асосий сабаби қўйидагилардир:

***Биринчидан***, педагогик технологияларда шахсни ривожлантирувчи таълимни амалга ошириш имкониятининг кенглигида «Таълим тўғрисида»ги Қонун ва «Қадрлар тайёрлаш миллий дастури»да ривожлантирувчи таълимни амалга ошириш масаласига алоҳида эътибор қаратилган.

***Иккинчидан***, педагогик технологиялар ўқув-тарбия жараёнига тизимли фаолият ёндашувини кенг жорий этиш имкониятини беради.

***Учинчидан***, педагогик технология ўқитувчини таълим-тарбия жараёнининг мақсадларидан бошлаб, ташхис тизимини тузиш ва бу

жараён кечишини назорат қилишгача бўлган технологик занжирни олдиндан лойиҳалаштириб олишга ундайди.

*Тўртинчидан*, педагогик технология янги воситалар ва ахборот усулларини қўллашга асосланганлиги сабабли, уларнинг қўлланилиши «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» талабларини амалга оширишни таъминлайди.

Ўқув тарбия жараёнида педагогик технологияларнинг тўғри жорий этилиши ўқитувчининг бу жараёнда асосий ташкилотчи ёки маслаҳатчи сифатида фаолият юритишига олиб келади. Бу эса талаба (ёки ўқувчи)дан кўпроқ мустақилликни, ижодни ва иродавий сифатларни талаб этади.

Ҳар қандай педагогик технологиянинг ўқув-тарбия жараёнида қўлланилиши шахсий характердан келиб чиққан ҳолда, талаба (ёки ўқувчи)ни ким ўқитаётганлиги ва ўқитувчи кимни ўқитаётганига боғлиқ.

Педагогик технология асосида ўтказилган машғулотлар ёшларнинг муҳим ҳаётий ютуқ ва муаммоларига ўз муносабатларини билдиришларига интилишларини қондириб, уларни фикрлашга, ўз нуқтаи назарларини асослашга имконият яратади.

Ҳозирги даврда содир бўлаётган инновацион жараёнларда таълим тизими олдидаги муаммоларни ҳал этиш учун янги ахборотни ўзлаштириш ва ўзлаштирган билимларини ўзлари томонидан баҳолашга қодир, зарур қарорлар қабул қилувчи, мустақил ва эркин фикрлайдиган шахслар керак.

Шунинг учун ҳам, таълим муассасаларининг ўқув-тарбиявий жараёнида замонавий ўқитиш услублари - интерфаол услублар,

инновацион технологияларнинг ўрни ва аҳамияти беқиёсдир. Педагогик технология ва уларнинг таълимда қўлланишига оид билимлар, тажриба талаба (ёки ўқувчи)ларни билимли ва етук малакага эга бўлишларини таъминлайди. **Инновация** (инглизча innovation) янгилик киритиш, янгилик демакдир.

Инновацион технологиялар педагогик жараён ҳамда ўқитувчи ва талаба (ёки ўқувчи) фаолиятига янгилик, ўзгаришлар киритиш бўлиб, уни амалга оширишда асосан интерфаол услублардан фойдаланилади.

Интерфаол («inter» - бу ўзаро, «act» - ҳаракат қилмоқ) - ўзаро ҳаракат қилмоқ ёки ким биландир суҳбат, мулоқот тартибида бўлишни англатади. Бошқача сўз билан айтганда, **ўқитишнинг интерфаол** услубиётлари билиш ва коммуникатив фаолиятни ташкил этишнинг махсус шакли бўлиб, унда таълим олувчилар билиш жараёнига жалб қилинган бўладилар, улар биладиган ва ўйлаётган нарсаларни тушуниш ва фикрлаш имкониятига эга бўладилар. Интерфаол дарсларда ўқитувчининг ўрни қисман талаба (ёки ўқувчи)ларнинг фаолиятини дарс мақсадларига эришишга йўналтиришга олиб келади.

Бу услубларнинг ўзига хослиги шундаки, улар фақат педагог ва талабаларнинг биргаликда фаолият кўрсатиши орқали амалга оширилади.

Бундай педагогик ҳамкорлик жараёни ўзига хос хусусиятларга эга бўлиб, уларга:

-талаба (ёки ўқувчи)нинг дарс давомида бефарқ бўлмасликка, мустақил фикрлаш, ижод қилиш ва изланишга мажбур этилиши;

-талаба (ёки ўқувчи)ларнинг ўқув жараёнида фанга бўлган қизиқишларини доимийлигини таъминланиши;

- талаба (ёки ўқувчи)ларнинг фанга бўлган қизиқишларини мустақилравишда ҳар бир масалага ижодий ёндашган ҳолда кучайтирилиши;

- педагог ва талабаларнинг ҳамкорликдаги фаолиятини доимийравишда ташкил этилишлари киради.

Педагогик технологиянинг асосий негизи-ўқитувчи ва талабанинг белгиланган мақсаддан кафолатланган натижага ҳамкорликда эришишлари учун танлаган технологияларига боғлиқ. Ўқитиш жараёнида, мақсад бўйича кафолатланган натижага эришишда қўлланиладиган ҳар бир таълим технологияси ўқитувчи ва талаба ўртасида ҳамкорлик фаолиятини ташкил эта олса, ҳар иккаласи ижобий натижага эриша олса, ўқув жараёнида талабалар мустақил фикрлаб, ижодий ишлаб, изланиб, таҳлил этиб, ўзлари хулоса қила олсалар, ўзларига, гуруҳга, гуруҳ эса уларга баҳо бера олса, ўқитувчи эса уларнинг бундай фаолиятлари учун имконият ва шароит ярата олса, ана шу - ўқитиш жараёнининг асоси ҳисобланади. Ҳар бир дарс, мавзу, ўқув предметининг ўзига хос технологияси бор. Ўқув жараёнидаги педагогик технология - бу аниқ кетма-кетликдаги яхлит жараён бўлиб, у талабанинг эҳтиёжидан келиб чиққан ҳолда бир мақсадга йўналтарилган, олдиндан пухта лойиҳалаштирилган ва кафолатланган натижа беришига қаратилган педагогик жараёндир.

Педагогик мақсаднинг амалга ошиши ва кафолатланган натижага эришиш ўқитувчи ва талабанинг ҳамкорликдаги фаолияти, улар қўйган мақсад, танлаган мазмун, услуб, шакл, воситага, яъни технологияга боғлиқ.

Ўқитувчи ва талабанинг мақсаддан натижага эришишида қандай технологияни танлашлари улар ихтиёрида, чунки ҳар иккала томоннинг асосий мақсади аниқ натижага эришишга қаратилган бўлиб, бунда талабаларнинг билим савияси, гуруҳ характери, шароитга қараб, ишлатиладиган технология танланади. Масалан, натижага эришиш учун балки, компьютер билан ишлаш лозимдир, балки фильм (ёки тарқатма материал, чизма ва плакат, ахборот технологияси, турли адабиётлар) керак бўлар. Буларнинг ҳаммаси ўқитувчи ва талабаларга боғлиқ.

Шу билан бирга ўқув жараёнини олдиндан лойиҳалаштириш зарур. Бу жараёнда ўқитувчи ўқув предметининг ўзига хос томонини, жой ва шароитни, энг асосийси, талабаларнинг имконияти ва эҳтиёжини ва ҳамкорликдаги фаолиятни ташкил эта олишини ҳисобга олиши керак. Шундагина, керакли кафолатланган натижага эришиш мумкин. Қисқача айтганда, талабани таълимнинг марказига олиб чиқиш керак.

Таълим жараёнида ўргатувчи ва ўрганувчилар ҳиссасининг нисбати инсоният таракқиётининг турли даврларида турлича бўлган. Бир вақтлар таълим берувчилар етакчи бўлган бўлса, маълум даврларда таълим олувчилар ташаббускор бўлишган ва бундай фаолликларнинг ижобий ва салбий жиҳатлари тадқиқ этилган. Кейинги ўн йилликларда таълим берувчи ва таълим олувчининг ҳамкорликдаги фаолиятига асосланган таълим технологиялари жадаллик билан ривожланмоқда ва оммалашмоқда. Педагоглар бундай таълим технологияларини «ҳамкорлик педагогикаси» деб аташмоқда. Бундай ҳамкорликка асосланган таълим технологиялари АҚШ, Япония, Буюк Британия, Германия каби ривожланган мамлакатларда кенг қўлланилиб, юқори самарадорликка эришилмоқда. Бундай таълим технологияларидан бири интерфаол ўқитиш методларига асосланган. «Интер» сўзи лотинча

бўлиб, ўзбекча «оралик», «ўртаси», «ўзаро» каби маъноларни билдиради. Демак, интерфаол таълим технологиялари таълим берувчи билан таълим олувчи ўртасидаги ўзаро фаолликка асосланган ҳамкорлик экан. Табиийки интерфаол таълим технологиялари таълим тизимидаги ўзаро фаол усуллардан таркиб топади.

Ҳамкорликка асосланган, талабаларнинг фаоллигини оширишга мўлжалланган, талабаларни бошқаларнинг фикрини эшитиш, тушуниш, ҳурмат қилиш, ўзгалар манфаатлари билан ҳисоблашиш, улардан ўрганиш, уларга ўргатиш, таъсир қила олиш, ўзининг ва бошқаларнинг «мен»лигини сезиш, ҳис қилиш, ўзини бошқариш, фикрини лўнда ва аниқ баён қила олишга ўргатишга қаратилган «интерфаол» ўқитиш усуллари тез суръатлар билан ривожланиб, ижобий самара бермоқда. Интерфаол усуллар гуруҳдаги кичик гуруҳлар ўртасида рақобат муҳитини вужудга келтириб, талаба-ўқувчиларни ҳаракатчанликка бошлаб, руҳлантиради, натижада ўқувчилар ҳамкорликка ўргана бошлайдилар. Ҳар қандай интерфаол усул тўғри ва мақсадга мувофиқ қўлланилганида ўрганувчиларни мустақил фикрлашга ўргатади.

Интерфаол усулларда муаммоли, ҳаётий вазиятлардан фойдаланиш жуда яхши натижалар беради. Баҳсли, муаммоли вазият инсоннинг фаолияти давридаги фикрлаш натижасига боғлиқ бўлиб қоладиган мураккаб ҳолатга ёки шароитга тушиб қолишидир. Бундай ҳолатда у ҳодиса ёки жараёни қандай изоҳлашни билмайди. Баҳсли, муаммоли вазиятлар талабаларнинг ақлий кучини зўриқтиради, вазиятни ойдинлаштириш учун йўллар қидира бошлайди. Қийинчиликлар билан тўқнашади. Одам муаммо билан юзма-юз келгандагина фикрлай бошлайди. Ўзида мавжуд билимлар билан фикрлаб амаллар бажара бошлаб, савиясига мос даражадаги ҳулосаларга кела бошлайди.



Талабалар ўзлари бажарган, топшириқларни қандай қилиб бажарганлигини айтиб, тушунтириб бера олишлари лозим. Қандай ўйлагани, фикрлагани ҳақида гапириб бера олишлари керак. Муаммони ҳал қилиш жараёнидаги тушунмай қолган ўринларини ўз сўзлари билан ифодалаб бера олиши, ўргатувчи учун жуда муҳимдир.

Талабаларни маълумотлар билан фаол ишлашга ўргатувчи усулларни интерактив методлар дейилади.

## **ИНТЕРФАОЛ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН НАМУНАЛАР.**

### ***АҚЛИЙ ҲУЖУМ МЕТОДИ***

Ақлий ҳужум методидан клиник фанлардан маъруза ва амалий дарсларда фойдаланиш қулай. Бу метод бир зумда аудиториядаги барча талабаларни қамраб олиб уларни фаол ҳолатга келтиради.

Яхлит мавзу, унинг бир қисми ёки танлаб олинган муаммо юзасидан ўқувчи-талабаларга бериладиган саволлар мажмуаси ўқитувчи томонидан олдиндан тайёрланган бўлиши ишда яхши натижа беради.

Ақлий ҳужум методи қўйилган муаммо ечимига боғлиқ равишда 5-10 дақиқа давом этиши мумкин. Бунда ўқувчи-талабаларнинг бераётган жавобларига на ўқитувчининг ва на бошқаларнинг аралашувига, ҳар қандай фикр билдиришларига йўл қўйилмайди ва натижалар баҳоланмайди, баллар қўйилмайди. Бу қоида кўпинча ўқитувчи томонидан автоматик тарзда бузилади, яъни талаба билдирган нотўғри фикрга тезда ўз муносабатини билдириб тўғрилайди. Бу вазият талабаларни фикрлашдан тўхтатади, дарсда фойдаланилаётган ақлий ҳужум методига путур етказилади. Мақсад: нотўғри бўлсада талабанинг ўз фикрини билдиришига эришишдан иборат. Ўқитувчи

умумлаштиришдан сўнг билдирилган фикрларнинг тўғри ёки нотўғрилиги ҳар бир талабага маълум бўлади.

Талабаларнинг фикр юритишлари ўқитувчи томонидан тўғри йўлга солиб турилади ва рағбатлантирилиб борилади. Вақти-вақти билан фикрлар умумлаштириб турилади.

Муаммонинг счими бўйича фикрлар шакланниб бўлгач у охириг марта умумлаштирилади ва аниқ фикрга келинади. Шундан кейин талабалар ўзларининг таклифларини ўзлари солиштириб, тўғри ва хато фикрларини англаб етишадилар ва ўзларини ўзлари баҳолайдилар. Аммо ўқитувчининг уларга баҳо ёки танбех беришига йўл қўйилмайди.

### **“БУМЕРАНГ” ТЕХНОЛОГИЯСИ**

Отилган буюмнинг отувчига қайтиб келишини таъминловчи ўроқсимон отиш қуролига бумеранг дейилади. Таълимда бумеранг методининг маъноси педагог томонидан ташланган муаммоли масала ёки мавзунинг талабалар томонидан ўзлаштирилган ҳолда ўқитувчига оғзаки ёки ёзма шаклда қайтишидан иборат.

1. Дарсда ўрганиладиган мавзунинг режасида 4 та мавзуча бўлса, аудиториядаги талабалар ҳам 4 гуруҳга ажратилади. Режадаги биринчи мавзуча ўқитувчи томонидан тайёрланган жавоблари билан биринчи гуруҳ талабаларининг ҳар бирига тақдим этилади. Шу тарика режадаги бошқа мавзучалар ҳам жавоблари билан биргаликда ўзига мос номердаги гуруҳларнинг талабаларига тарқатилади. Ҳар бир гуруҳдаги талабалар ўзларига жавоблари билан тақдим этилган битта мавзучани ўқитувчи томонидан белгиланган вақт оралиғида ўрганиб чиқадилар.

2. Шундан кейин 4 та гуруҳ талабалари аралаштирилиб, янги таркибдаги 4 та гуруҳ ташкил этилади. Бу янги гуруҳларнинг ҳар

бирида дастлабки 4 гуруҳларнинг барчасидан бир нечтадан талабаларнинг иштирок этишига эришилади. Нагжижада бутун ўқув материални яхлит жамоа бўлиб ўрганиш имконияти туғилади. Мухими, талабаларда ўқув материални мустақил ўрганиш, ҳамкорликда ишлаш, билганларини бошқаларга тушунтира билиш кўникма ва малакалари шаклланади.

3. Ўқитувчи томонидан белгиланганвақт давомида мавзуни жамоа бўлиб ўрганиш яқунлангач, талабалар дастлабки гуруҳларига қайтишади ва савол-жавоблар бошланади. Ўқитувчининг ташкилотчилиги асосида саволлар бошқа гуруҳлар томонидан битта жамоага берилади. Жамоа ичидан ўзлари танлаган бир талаба шерикларининг тўплаган балларини ёзиб, жамлаб, натижаларини ўқитувчига топширади. Барча гуруҳлар шу тарзда савол-жавобдан ўтказилади. Бунда қўйилган саволга тўғри жавоб берган талабага 3 балл, тўғри қўшимча қилганга 2 балл, тўғри реплика қилганга 1 балл, умуман фикр билдирмаганга 0 балл қўйилади.

4. Ҳар бир гуруҳ мавзу бўйича ўзлари биттадан савол тузиб, унга жавоб беришни бошқа жамоаларга таклиф этади. Тўғри жавоб берган жамоанинг умумий балига 3 балл қўшилиб, бошқаларга 0 балл қўйилади. Ҳеч ким жавоб бера олмаса, саволни тузган жамоанинг ўзи жавоб берса, уларнинг умумий балига 3 балл қўшиб қўйилади.

5. Энди ҳар бир талабанинг баҳолаш учун уларга мавзу бўйича олдиндан тайёрланган тест тарқатилади. Бир гуруҳнинг иш натижаларини бошқа жамоа талабалари тайёр жавоблар асосида текшириб, ўқитувчи томонидан тақдим этилган шкала бўйича балл қўйилади. /

6. Дарс ўқитувчи томонидан талабалар иштирокида мустақамланади ва умумлаштирилади. Гуруҳлар ва талабаларга тўпланган баллар эълон қилиниб, рағбатлантириш амалга оширилади. Келгуси дарс учун керак бўладиган топшириқ ва вазифалар шакллантирилади.

Гуруҳ талабаларининг тайёргарлик даражасига, ўқув материалларининг ҳажми, осон ёки қийинлигига боғлиқ равишда дарс вақтида етишмовчилик кутилса, тўртинчи босқични ўтказмаслик мумкин.

Мазкур технология бир машғулот давомида ўқув материални чуқур ва яхлит ҳолатда ўрганиш, ижодий тушуниб етиш, эркин эгаллашга йўналтирилган. У турли мазмун ва ҳарактерга (муаммоли, мунозарали, турли мазмунли) эга бўлган мавзуларни ўрганишга яроқли бўлиб, ўз ичига оғзаки ва ёзма иш шакллари қамраб олади ҳамда бир машғулот давомида ҳар бир иштирокчининг турли топшириқларни бажариши, навбат билан талаба ёки ўқитувчи ролида бўлиши, керакли баллни тўплашига имконият беради, талабаларни дарс жараёнида, дарсдан ташқарида турли адабиётлар, матнлар билан ишлаш, ўрганилган материални ёдида сақлаб қолиш, сўзлаб бера олиш, фикрини эркин баён эта олиш ҳамда бир дарс давомида барча талабаларни баҳолай олишга қаратилган.

### **“БУМЕРАНГ” технологиясини ўтказиш босқичлари.**

#### **1 – Босқич**

- Тренер талабаларни 4–5 кишидан иборат кичик гуруҳларга бўлади;

- Тренер ҳар бир гуруҳ ва унинг ҳар бир аъзосига мустақил ўрганиш, фикрлаш ва ёдда сақлаб қолиш учун алоҳида-алоҳида, аниқ ёзма тарқатма материал беради. Уларнинг сони гуруҳлар ва тингловчилар сонига боғлиқ. Агар 4 та кичик гуруҳ бўлса, у ҳолда умумий мавзу 4 та кичик матнларга бўлиниб ҳар бир гуруҳга берилади;

- фаолият самарали бўлиши учун ҳар бир гуруҳга берилган текстдан ҳар бир талабага берилади. Шундай қилиб, 4 та гуруҳ умумий мавзу асосида 4 хил матнга, ҳар бир талабаларни эса ўз гуруҳига тушган матнга эга бўлади.

## 2 – Босқич

- гуруҳларга берилган матнни гуруҳ аъзолари яқка тартибда алоҳида ўрганишлари, текстни эслаб қолишлари, кейин эса керак бўлса бошқаларга ёки ўқитувчига гапириб беришлари, иложи борича текстни ўзлаштириб олишлари кераклигини ўқитувчи уқтиради ва тайёргарлик учун матнни қатта ёки кичиклигига қараб 10-15 дақиқача вақт беради. Ўзи эса гуруҳ ва талабаларнинг иш фаолиятини кузатади.

## 3- Босқич

- Тренер олдиндан тайёрлаб қўйилган рақамлар ёзилган кичик қоғозлар билан ҳар бир гуруҳ ёнига келиб гуруҳ аъзоларидан ушбу қоғозлардан биттадан рақам тартиб олишларини сўрайди (қоғозлар сони гуруҳдаги тингловчилар сонига боғлиқ, масалан гуруҳда 5 киши бўлса, қоғоздаги рақамлар 1,2,3,4,5, этиб тайёрланади, агар 4та бўлса 1дан 4гача ва ҳоказо.). Кичик гуруҳлардаги барча талабалар рақамлар ёзилган қоғоздан олишлари керак. Нечта гуруҳ бўлса, шунча гуруҳ аъзолари сонига қараб рақамлар ёзилган қоғозлар тайёрланади.

Тренер рақамлар бўйича талабалардан янги гуруҳлар тузишларини сўрайди. Масалан, ҳаммада 1-рақамини олганлар битта янги гуруҳ, 2-рақамлилар иккинчи, 3-рақамлилар учинчи гуруҳни, 4- рақамлилар тўртинчи гуруҳни, 5- рақамлилар бешинчи гуруҳни ташкил этишларини сўрайди. Гуруҳ аъзолари янги гуруҳга ўзлари билан ўрганган матнларини ҳам олиб ўтишадилар.

#### 4 – Босқич

- рақамлар бўйича янги гуруҳлар тузилганда ҳар бир янги гуруҳда аввалги гуруҳлардан биттадан вакиллар ўз-ўзидан тўпланиб қолади, яъни 4 хил матн ўрганилган бўлса, бу янги гуруҳда ҳар биттасидан биттадан вакил тўпланади, умумий мавзу бўйича 4 талаба ва 4 хил матн тўпланади.

#### 5 – Босқич

- янги тузилган гуруҳнинг ҳар бир аъзоси энди ўзига 2 та вазифа, яъни ўқитувчи ва ўқувчи вазифасини олади ва қуйидагича фаолият кўрсатади:

- Тренер сифатида, ўзи аввал ўрганган материални гапириб беради, ўзи мустақил ўрганган материалнинг асосий жойларига барчанинг диққатини жалб қилади, бошқа гуруҳ аъзоларининг тушуниш ва ўзлаштириш қобилиятларини текширади.

-ўқувчи сифатида, гуруҳ аъзоларининг навбатма-навбат сўзлаб, тушунтираётган, гапираётган матнларини эшитади, таҳлил қилади, фикрлайди ва ёдда сақлаб қолишга ҳаракат қилади.

- Тренер эса уларга ўз текстларини фақат сўзлаб беришлари кераклигини уқтиради ва бунга 20 дақиқача вақт беради (матн ҳажмига ва умумий мавзунинг кийин, осонлигига қараб вақт ажратилади).

Бу босқичда тренинг бошланишида тарқатилган барча материал талабалар томонидан ўзлаштирилган ҳисобланади.

#### **6 – Босқич**

-гуруҳдагилар бир-бирларига ўз матнларини гапириб бериб, барчалари ушбу матнларни билиб олишгач, ўқитувчи ўрганилган материал гуруҳ аъзолари томонидан қанчалик ўзлаштириб олганини текшириб кўриш учун ҳар бир гуруҳ аъзоларининг бир-бирларига ўз матнларидан келиб чиққан ҳолда саволлар беришлари мумкинлигини тушунтиради. Шундай қилиб, гуруҳ ичида ички назорат, яъни савол-жавоб орқали ўтказилади. Бу эса гуруҳдаги тингловчиларни бир-бирларига сўзлаб берган материалларини бошқалар томонидан ўзлаштирилганлик даражасини аниқлашга, ўзининг билимини янада мустаҳкамлашига ёрдам беради.

#### **7 – Босқич**

- Тренер ўқитувчи барча талабаларни яна қайтадан аввалги жойларига қайтишларини сўрайди, яъни талаба-ўқувчилар яна машғулот бошланишидаги гуруҳларига қайтадилар.

#### **8 – Босқич**

- Тренер аудиториядаги талабаларнинг барчаси ҳаммага тарқатилган ёзма материаллар билан таниш эканликлари, улар ҳақида тўлиқ маълумотга эга бўлганликларини ҳисобга олган ҳолда, ҳар бир

талаба-ўқувчидан ўрганилган материални сўраши мумкинлигини айтади.

### **9 – Босқич**

- талабаларга тарқатилган ўқув материалнинг улар томонидан қай даражада ўзлаштирилганлигини аниқлаш мақсадида ўқитувчи талаба-ўқувчиларнинг назорат саволларига берган жавобларини рейтинг баллари орқали баҳолашни тушунтиради, масалан, саволларга берилган жавоблар– агар тўлиқ жавоб бўлса – 3 балл, қўшимча қилинса – 2 балл, ўтирган жойдан луқма ташланса – 1 балл, жавоб берилмаса – 0 балл қўйилиши белгиланади.

Баҳо тизимида - тўлиқ жавоб учун 5 баҳо, қўшимча учун 4 баҳо, луқма ташланса 3 баҳо, жавоб бермаса 2 баҳо, умуман иштирок этмаса 1 баҳо қўйишни белгилаш мумкин.

Гуруҳ аъзоларининг жавобларини юқорида кўрсатилган тартибда баҳолаш, балларни қўйиб бориш, умумлаштириш учун ҳар бир гуруҳ ўзига гуруҳ қатнашчиларидан бирини “ҳисобчи” этиб тайинлаши мумкин (“ҳисобчи” ҳам даврада бўлаётган савол–жавоблар мулоқотида иштирок этади).

### **10 – Босқич**

- ўқитувчи тарқатма материаллар асосида тузилган саволлар (5–6 та) билан талаба-ўқувчиларга мурожаат қилади (саволлар иложи борича ҳамма матнларга тегишли бўлгани маъқул, шунингдек, ўқитувчи аудиториядаги барча ўқувчи-талабаларни жавоб бериш учун қамраб олишга ҳаракат қилади).



Белгиланган саволларга жавоб бериш тугагач, ўқитувчи доскага гуруҳлар томонидан тўпланган балларни ёзади ва машғулотнинг кейинги босқичига ўтади.

### 11 – Босқич

-ўқитувчи ҳар бир гуруҳни ўз ёзма материалларининг мазмунидан келиб чиққан ҳолда биттадан савол тайёрлашлари кераклигини айтади ва гуруҳларга савол тузишлари учун 5 – 7 дақиқа вақт ажратади.

### 12 – Босқич

-гуруҳлар бир-бирларига саволлар берадилар, гуруҳлардаги “ҳисобчилар” эса гуруҳ аъзоларининг жавобларини юқорида белгиланган тартибда баҳолаб борадилар. Жавоблар тўғри бўлса, савол берган гуруҳ жавобни тўлдирмайди.

### 13 – Босқич

-ўқитувчи гуруҳ аъзолари тўплаган балларни яна бир марта доскага ёзади ва тўпланган баллар (баҳолар)нинг умумий қийматини аниқлайди. Тўпланган баллар (баҳолар)нинг умумий қиймати барча гуруҳ аъзоларига тенг бўлинади (келишганлик асосида).

Изоҳ: агар тўпланган балларни гуруҳ аъзоларига тенг бўлишда ўқувчи-талабалар томонидан норозилик бўлса, яъни баъзи гуруҳ аъзолари гуруҳнинг фаолиятида фаол иштирок этиб, умумий жамоавий фаолиятда пассив бўлган бўлишса, ёки умуман иштирок этмаган, қизиқмаган бўлишса, бундай ҳолатда вазиятни ечишни гуруҳ аъзоларига юклатилади. Гуруҳнинг ечими тўғри ҳисобланади, ёки ўқитувчи ўз фикридан билдириши мумкин, чунки у дарс жараёнида

ўқувчи–талабаларнинг жавоблари, фаол ёки пассивликларини кузатиб боради.

Умуман олганда, агар талаба фаоллик кўрсатмаган, ёки савол – жавобларда иштирок этмаган бўлса ҳам унинг шу дарс жараёнида бирон нарсани эслаб қолиб ўзлаштирганини ҳисобга олган ҳолда унга энг кичик балл берилиши мумкин. Бу талабани кейинчалик шу шаклдаги дарсларда фаолроқ бўлишга ундайди. Юқоридаги каби вазият вужудга келса унинг ечимини ҳар бир ўқитувчи шароитга қараб ўзи ҳал этиши ёки гуруҳ, жамоага ташлаши мумкин.

Баъзида гуруҳнинг “ҳисобчилари” балларни қўйишда ноаниқлик ёки қўшиб ёзишлари мумкин, натижада, баъзи гуруҳларнинг умумий тўпланган баллари бошқа гуруҳларникидан жуда кам фарқ қилиши мумкин. Талабаларнинг ҳаққоний баҳоланишлари уларнинг танланган “ҳисобчи”ларига боғлиқ эканлигини ўқитувчи олдиндан эслатиб ўтади. Агар умумий тўпланган балларни гуруҳ аъзоларига тақсимлаганда шу машғулот учун белгиланган максимал баллдан ортиб кетган бўлса, у ҳолда шу машғулот учун керакли баллни олиб қолиб, ортиқчасини кейинги машғулотларга ёки якуний назоратга ўтказиш мумкин.

#### 14- Босқич

-ҳар бир талаба-ўқувчига баллар қўйилган ўқитувчи машғулотга яқун ясайди. Талабаларнинг фаолиятига баҳо беради, берилган жавобларга ўз фикрини билдиради ва қуйидаги саволлар билан уларга муружаат қилади:

-бугунги машғулотдан нималарни билиб олдингиз?

-нималарга ўргандингиз?

-нималар сиз учун янгилик бўлди?

-яна нималарни билишни истар эдингиз?

### **15- Босқич**

Ўқитувчи талабаларнинг жавобларини диққат билан тинглаб уларга миннатдорчилик билдиради ва дарсни якунлайди.

### **“МУЛОҚОТ” ТРЕНИНГИ**

Ушбу тренинг талабаларда дарс жараёнида мустақил фикрлашга, ўз фикрини эркин ҳолда баён эта олишга ҳамда уларда баҳслашиш маданиятини тарбиялашга қаратилган бўлиб, одатда бундай машғулот тингловчиларни кичик гуруҳларга бўлган ҳолда ўтказилади.

#### **“Мулоқот” тренингни ўтказиш босқичлари.**

Ўқитувчи машғулотни бошлашдан аввал талабаларни мулоқот, баҳс-мунозарани ўтказишга қўйилган талаблар, қоидалар билан таништиради

#### **1-Босқич.**

-ўқитувчи ишни ўтказиладиган мулоқотнинг мавзусини аниқлашдан бошлайди, масалан, «Сиз қайси маданият тарафдорисиз: «Шарқ ёки Европа?». Шу мавзунини ўртага ташлаб талабалардан Шарқ маданияти ва Европа маданияти тарафдорларини аниқлаб олади. Уларни шу тартибда гуруҳларга бўлади.

#### **2-Босқич.**

-ҳар бир гуруҳдаги талабалар ўз мавзулари бўйича керакли материаллар, далиллар, мисоллар, аниқ фикрлар, ўз фикрини тасдиқловчи кўргазмалар материаллар, имкони бўлса видеофильм, мақолалар, мутафаккир ва олимларнинг сўзлари ва бошқаларни

тайёрлайдилар. Гуруҳдан бир кишини ҳимоя учун танлайдилар, қолганлар эса ўз фикрларини қўшимча қилишлари мумкин. Ўқитувчи гуруҳ талабаларининг тайёргарлик кўриш имкониятларини ҳисобга олган ҳолда вақт беради.

### **3-Босқич.**

-гуруҳлар ҳимояга тайёр бўлгач ўқитувчи гуруҳларнинг бирига ҳимоя учун сўз беради (ҳимояга чиқиш ихтиёрий равишда бўлиши мумкин). Гуруҳ вакили гуруҳ номидан сўзга чиқиб уларга берилган мавзунинг тайёрланган материаллар, далиллар асосида ҳимоя қилишга киришади. Гуруҳ вакили сўзини тугатгач, гуруҳнинг қолган аъзолари қўшимча фикрлар билдиришлари мумкин.

### **4-Босқич.**

-машғулотнинг 3-босқичидаги каби бу босқичда ҳам ўқитувчи навбатдаги гуруҳ вакилига ҳимоя учун сўз беради. Иккинчи гуруҳ ҳам биринчи гуруҳ каби ўз мавзуси бўйича ҳимоя қилади. Ҳимоя тугагач, ўқитувчи машғулотнинг кейинги босқичига ўтади. Ҳар иккала ҳимоя вақтида ўқитувчи иложи борича ўз фикр ва мулоҳазасини билдирмасликка, савол бермасликка ҳаракат қилади, ҳеч қайси гуруҳга ён босмаган ҳолда мулоқотни бошқаради, гуруҳ ҳимояси вақтида тартиб сақланишига ва мулоқотни ўтказишга қўйилган талаб, қоидаларнинг тўлиқ бажарилишига эришишга ҳаракат қилади. Бу босқичда, асосан, икки гуруҳ эркин, мустақил фаолият кўрсатишлари керак бўлади.

### **5-Босқич.**

-гуруҳлар бир-бирларига савол беришни бошлайдилар. Гуруҳлар томонидан бериладиган саволлар улар ҳимояси вақтида айtilган далиллар, мисоллар, фикрларни янада ойдинлаштириш мақсадида,

шунингдек, ўз гуруҳларининг фикрларини янада таъкидлаб, исботлаб, қолганларни ҳам шу фикрга қўшилишларига даъват қилиш учун берилиши мумкин. Талабалар эркин ҳолда ўзларининг чиқишлари билан барчага таъсир кўрсатишга, ўз фикрларини маъқуллашга ҳаракат қиладилар. Ўқитувчи бундай ҳолатга шароит, имконият яратади, яъни у баҳс-мунозарани самимийлик билан бошқаради.

### **6-Босқич.**

-ўқитувчи ҳар икки томоннинг бир-бирларига саволлари, айтадиган фикрлари, маъқуллайдиган сўзлари тугагач, ҳар икки гуруҳ томонидан айтилган фикрларни умумлаштиради ва ўзининг бу масала ҳақидаги фикр ва мулоҳазасини баён этади ва гуруҳ талабалари томонидан тушган саволларга керакли жавобларни беришга ҳаракат қилади.

Машғулот охирида ўқитувчи ҳар иккала гуруҳнинг машғулот жараёнидаги фаолиятларини таҳлил этиб, уларга миннатдорчилик билдиради ва машғулотни якунлайди. Ушбу тренингнинг давомийлиги шароитга қараб белгиланади.

### **“ФСМУ” ТЕХНОЛОГИЯСИ**

Ушбу технология мунозарали масалаларни ҳал этишда, баҳс мунозаралар ўтказишда ёки ўқув-семинари якунида ёки ўқув режаси асосида бирон бўлим ўрганиб бўлингач қўлланилиши мумкин, чунки бу технология талабаларни ўз фикрини ҳимоя қилишга, эркин фикрлаш ва ўз фикрини бошқаларга ўтказишга, очик ҳолда баҳслашишга, шу билан бир қаторда ўқувчи-талабаларни ўқув жараёнида эгаллаган билимларини таҳлил этишга, қай даражада эгаллаганликларини баҳолашга ҳамда талабаларни баҳслашиш маданиятига ўргатади.

## **“ФСМУ” Технологиясини ўтказиш босқичлари.**

### **1 – Босқич**

- ўқитувчи талабалар билан бирга баҳс мавзусини ёки муҳокама этилиши керак бўлган муаммони ёки ўрганилган бўлимни белгилаб олади;

- ўқитувчи ўқув машғулотида аввал ҳар бир талаба якка тартибда ишлаши, кейин эса кичик гуруҳларда иш олиб борилиши ва ниҳоят дарс охирида жамоа бўлиб ишланиши ҳақида талабаларга маълумот беради;

- машғулот давомида ҳар бир талаба ўз фикрини эркин ҳолда тўлиқ баён этиши мумкин эканлиги эслатиб ўтилади.

### **2 – Босқич**

- ҳар бир талабага ФСМУ технологиясининг 4 босқичи ёзилган қоғозлар тарқатилади:

Ф – фикрингизни баён этинг;

С – фикрингизнинг баёнига сабаб ҳўрсатинг;

М – ҳўрсатган сабабингизни исботлаб мисол (далил) келтиринг;

У – фикрингизни умумлаштиринг.

Ҳар бир талаба якка тартибда тарқатилган қоғозни ФСМУ нинг 4 – босқичи бўйича ўз фикрларини ёзма баён этган ҳолда тўлдирди.

### **3 – Босқич**

- ҳар бир талаба ўз қоғозларини тўлдириб бўлгач, тренер уларни кичик гуруҳларга бўлинишларини илтимос қилади ёки ўзи турли

гуруҳларга ажратиш усуллариинг биридан фойдаланган ҳолда талабаларни кичик гуруҳларга бўлиб юборади,

- ўқитувчи ҳар бир кичик гуруҳга ФСМУ технологиясининг 4 босқичи ёзилган катта форматдаги қоғозларни тарқатади;

-ўқитувчи кичик гуруҳларга ҳар бирлари ёзган қоғозлардаги фикр ва далилларни катта форматда умумлаштирган ҳолда 4 босқич бўйича ёзишларини таклиф этади.

#### **4 – Босқич**

- кичик гуруҳларда аввал ҳар бир талаба ўзи ёзган ҳар бир босқичдаги фикрлари билан гуруҳ аъзоларини таништириб ўтади. Гуруҳ аъзоларининг барча фикрлари ўрганилгач, кичик гуруҳ аъзолари уларни умумлаштиришга киришади;

- гуруҳ аъзолари ФСМУнинг 4 босқичини ҳар бири бўйича умумлаштириб, уни ҳимоя қилишга тайёргарлик кўрадилар;

- фикрларни умумлаштириш вақтида ҳар бир талаба ўз фикрларини ҳимоя этиши, исботлаши мумкин.

#### **5 – Босқич**

- кичик гуруҳлар умумлаштирилган фикрларини ҳимоя қиладилар: гуруҳ вакили ҳар бир босқични алоҳида ўқийди (иложи борича изох бермаган ҳолда). Баъзи бўлимларни исботлаши, яъни гуруҳнинг айнан нима учун шу фикрга келганини айтиб ўтиши мумкин.

#### **6 – Босқич**

- ўқитувчи машғулотга яқун ясайди, билдирилган фикрларга ўз муносабатини билдиради;

- қуйидаги саволлар билан талабаларга мурожаат қилади;
- ушбу тренинг ёрдамида нималарни билиб олдингиз ва нималарга ўргандингиз?
- ушбу технологиянинг ўқув жараёнига қўлланилиши қандай самара берди?
- ушбу технологиянинг қўлланилиши талаба-ўқувчиларда қандай хислатларни тарбиялайди, нималарни шакллантиради, уларнинг қандай фазилатларини ривожлантиради?
- ушбу технологияни ўқув жараёнининг қайси босқичида қўллаш маъқул ва нима учун?
- ушбу технологиянинг дарс жараёнида қўлланилиши ўқувчи талабаларга нима беради ва нимага ўргатади?
- ушбу технологияни яна қандай тартибда ёки қандай шаклда ўтказиш мумкин?
- ушбу тренингда ўқитувчининг асосий вазифаси нимадан иборат.

ИЗОХ: юқорида келтирилган саволлар ҳар бир тренингни мазмуни, мақсадидан келиб чиқиб тренер (ўқитувчи) томонидан талабаларга берилиши мумкин.

Тарқатма материалнинг тахминий нусхаси:

- (Ф) – Фикрингизни баён этинг;
- (С) – Фикрингиз баёнига бирон сабаб кўрсатинг;
- (М) – Кўрсатилган сабабни тушунтирувчи (исботловчи) мисол келтиринг;



(У) – Фикрингизни умумлаштиринг.

## ТАЛАБАЛАРНИНГ МУСТАҚИЛ ТАЙЁРГАРЛИГИДАН КЕЙИНГИ МАЪРУЗА МЕТОДИ

Талабалар фан бўйича асосий адабиётлар, маъруза матнлари, амалий машғулотлар ишланмалари ва бошқа керакли материаллар билан тўлиқ таъминланади.

Энди 5-6 соатлик ҳажмдаги маъруза материалларини қисқартирмасдан, тегишли исботлар ва етарли сондаги масалаларни ечиш билан 1-2 соатда талабаларга етказиш услубини қуйидаги мавзулар мисолида келтирамиз.

Бу маърузалар мавзулари ўқув йили бошида талабаларга мустақил ўрганиш учун берилди: Таълимга оид асосий меъёрий ҳужжатлар. Дарс ишланмалари. Тиббиёт коллежларида дарс машғулотларини ташкил этиш.

Ишни амалга ошириш босқичлари:

### 1. Тайёргарлик босқичи.

1. Амалий дарслар қаттиқ талабчанлик асосида интерфаол усулда олиб борилиб, талабалар берилган топшириқларни тизимли равишда бажаришга, китоб ва унинг матни устида ишлашга ўргатилади.

2. Талабалар тавсия этилган манбалардан фойдаланиб, мавзуларни конспект қилишади.

3. Ҳар бир талаба адабиётлар, айниқса маърузалар матнларидаги таянч иборалар ва назорат саволларидан фойдаланиб 5 тадан саволлар тузишади.

4. Ҳар бир талаба мустақил равишда ёки тегишли адабиётлардан фойдаланиб мавзуга доир ўзининг битта масаласини тузади.

## **2. Тартибга солиш босқичи**

1. Сардор кичик гуруҳнинг талабалари билан биргаликда ўзлари тузган саволларни кўриб чиқиб такрорланувчи саволлар ўрнига бошқа янғисини тузишади.

2. Барча сардорлар биргаликда тайёрланган саволлар рўйхатларини бир-бирлари билан таққослашиб такрорланувчи саволлар ўрнига янғиларини киритишадилар.

3. Талабалар томонидан тузилган масалалар ҳам худди шундай кўриб чиқилиб, тартибга солинади.

4. Тузилган саволлар ва масалалар ўқитувчи томонидан кўриб чиқилиб, тузатишлар киритилади ва тўлдирилади.

5. Тузилган саволлар ва масалаларнинг якуний тугал рўйхати тузилади.

## **3. Фаол босқич**

1. Талабалар тузилган саволларга тўхтамасдан баралла товуш чиқариб жавоб бериш машқини бошлашади.

2. Тузилган масалаларни ечиш алгоритмини тузиш ва уни ечиш машқини бошлашади.

3. Амалий машғулотларда уйга берилган вазифалардан ташқари юқорида зикр этилган мавзулар бирин-кетин сўраб борилади ва умумий натижа эътиборга олинган ҳолда талабаларга балл қўйилади. Тушунилмаган саволларга жавоб берилади.

#### 4. Якуний боскич

1. Аудиторияга кирган ўқитувчи аввало талабаларнинг рисоладагидек тўғри туришларига эришиши, саломлашгач бир лаҳза тик ҳолда сақлаб уларга қаттиқ тикилиб ўзининг руҳий таъсирини ўтказиши, шундан кейингини ўтиришларига рухсат бериши шарт.

2. Ўқитувчи аудиториянинг дарсга тайёрлигини назоратда ўтказаётган, талабаларни йўқлама қилаётган, журналларни тўлдираётган пайтда ҳуснихати чиройли бир талаба досканинг ўнг бурчагига, сана, мавзу ва унинг режасини ёзади. Мавзу ва режани техник восита ёрдамида экранга чиқарилса янада яхши бўлади.

3. Ўқитувчи ўтилган ва бугун бўладиган дарсларни такрорлаш, уларни янгиси билан боғлаш, янги мавзунини баён қилиш ва хулосалаш ишларини талабаларга тўхтовсиз саволлар ёғдириш (ақлий ҳужум) ва улардан жавоблар олиш орқали бошқаради. Бунда барча талабаларнинг саволларга хор овозда жавоб беришларига эришиш жуда аҳамиятли. Бирон талаба нотўғри жавоб қилса умумий оҳанг бузилиб бирдангина бутун аудиторияга сезилади. Бу ҳолат талабани келгусида ўз устида янада яхшироқ ишлашга ундайди.

4. Дарсда кўргазмани ва намоёниш материалларидан кенг фойдаланилади.

Биз бундай маърузани «Талабаларнинг мустақил тайёргарликларидан кейинги маъруза» деб атадик.

Маъруза ушбу услубда олиб борилса катта ҳажмдаги ўқув материални қисқартирмасдан, тегишли исботлар ва етарли сондаги мисоллар ечиш билан қисқа вақт ичида талабаларга етказиш имконияти туғилади.

Ўқув материали талабалар томонидан юқори даражада онгли ўзлаштирилади.

Талабаларда китоб ва унинг матни устида ишлаш, саволлар тузиш ва уларга жавоблар топиш, кўникмаларининг ҳосил бўлиши кучаяди, мантиқий, алгоритмик фикрлаш ҳамда оғзаки нутқ ўсади. Ҳамкорлик педагогикаси ғоялари амалга ошади.

### **“АЖУРЛИ АРРА” МЕТОДИ**

Ажур французча «ажоур» сўзидан олинган бўлиб, «бир ёқдан иккинчи ёққа ўтган, икки томони очик» деган маънони англатади.

Бу методдан фойдаланиш қуйидаги босқичларда амалга оширилади:

-талабалардан 4-5 кишилик кичик гуруҳлар ташкил этилади

-талабаларга бериладиган топшириқ ва уларни бажаришда фойдаланиладиган матнли материаллар бир нечта асосий қисмлар (масалан, режа асосида бир нечта мавзучалар)га қирқилади;

-мавзучалар ва уларга доир матнли материаллар пакети кичик гуруҳларнинг ҳар бир аъзосига тарқатилади;

-кичик гуруҳ аъзолари матнли материаллардан фойдаланиб топшириқни бажаришга киришадилар;

-кичик гуруҳларнинг яхши ўзлаштирувчи аъзоларидан эксперт гуруҳи ташкил этилади;

-эксперт гуруҳи аъзолари қўлларидаги топшириқларни ҳамкорликда муҳокама қилишиб, бошқаларга ўргатиш режасини эгаллашадилар;

-экспертлар ўзларининг дастлабки кичик гуруҳларига қайтишиб ўрганганларини бошқа шерикларига ўргатишади.

Ўқитишга бундай ёндашилганда талаба-ўқувчиларнинг ҳамкорликда ишлашларига ва катта ҳажмдаги ўқув материалларининг ўзлаштирилишига эришилади.

Бу методдан фойдаланувчи педагог талабаларга тақдим этилган топшириқни бажаришга доир материалларни кунт билан ўрганишни, биргаликда муҳокама этишни, савол-жавоб қилишни, ўрганганларини бошқаларга ўргатишлари зарурлигини олдиндан айтади.

### ***СИНЕКТИКА МЕТОДИ***

Бу метод амалий, семинарлар ва лаборатория машғулоти учун қулай бўлиб, «ақлий ҳужум» методига яқин. Бунда талаба дарсда қўйилган муаммони ҳал қилиш юзасидан аналогияга асосланган ҳолда ўз фикрларини, қарашларини олға суради. Бунда аналогия бевосита, шахсий, рамзий ва хаёлий бўлиши мумкин.

### ***ДУМАЛОҚ СТОЛ МЕТОДИ***

Бу метод амалий машғулоти учун қулай. Бунда ўқитувчи томонидан битта савол ёзилган варақ кичик гуруҳга тақдим этилади. Талабалар ўзларининг исми-шарифлари ва саволга жавобларини ёзиб, варақни ёнидаги талабага узатади. Шу тариқа ёзилган жавоблар йиғиштириб олиниб, талабалар иштирокида нотўғрилари ўчириб чиқилади ва натижалар баҳоланади.

### ***РУЧКА СТОЛ УСТИДА МЕТОДИ***

Бу метод амалий машғулоти учун қулай. Саволга ўзининг жавоб вариантини ёзган кичик гуруҳдаги талаба ручкасини стол устига қўйиб варақни ёнидаги шеригига узатади. Саволга жавоб ёза олмаган талаба

ручкасини столга қўймайди. Бир нечта кичик гуруҳлардаги талабаларнинг қўйилган бир хил саволга жавоблари йиғиштириб олиниб биргаликда муҳокама қилинади. Бу методнинг афзалликлари: ўқитувчи машғулотга ким тайёр, ким тайёр эмаслигини кўриб туради; машғулотга тайёрланмаган талаба оғзаки муҳокама пайтида кўриб чиқиладиган мавзу юзасидан анчагина фойдали билимлар олади; бу метод кичик гуруҳда олиб бориладиган иш бўлиб, талаба интизомини мустаҳкамлайди ва уларни жипслаштиради, чунки ўзининг жавоб варианты устида узоқ ўйлаб ўтирадиган талаба бутун гуруҳга ажратилган вақтни сарфлаб юборади. Шунингдек талаба машғулотга тайёр бўлмаса, бунда ҳам гуруҳга панд беради; талабалар ўз жавобларини икки марта, яъни ёзма иш пайтида ва оғзаки муҳокама вақтида таҳлил қилиб чиқишади.

### **РОТАЦИЯ МЕТОДИ**

Бу метод машғулот мавзуини ҳар бир кичик гуруҳ алоҳида-алоҳида муҳокама қилиб чиқиши, ёзганларини бутун гуруҳ жамоа бўлиб таҳлил қилиб кўриши учун қўлланилади ва қуйидаги босқичларда амалга оширилади:

-дарс мавзуси бўйича номерланган топшириқлар (масалан, режадаги мавзучалар) плакатларга ёзилиб доскага осиб қўйилади;

-топшириқлар сони учта бўлса, талаба-ўқувчилар ҳам шунча кичик гуруҳларга ажратилади ва гуруҳчалар номерланади;

-кичик гуруҳлар ўзларининг номерларига мос номердаги топшириқни ва уни бажаришда фойдаланиладиган ёзма маълумотлар пакетини олади;

-кичик гуруҳлар ўзларига тақдим этилган материалларни ҳамкорликда ўрганишиб топшириққа жавобларини ёзишади;

-жавоблар кичик гуруҳдаги хуснихати чиройли бир талаба-ўқувчи томонидан ёзилади;

-топшириқларга ёзилган жавоблар варағи, маълумотлар пакети кичик гуруҳлараро алмаштирилади ва қўшимчалар қилинади, бироқ жавобларнинг такрорланишига йўл қўйилмайди;

-жавоблар қайси кичик гуруҳники эканлиги ажралиб туриши учун уларга ҳар хил рангдаги фламастерлардан фойдаланиш тавсия этилади. Шунингдек кичик гуруҳлар номерланиб, улар ўзларининг жавобларини шу номер остида ёзишлари ҳам мумкин;

-жавоблар ёзилган варақлар доскадаги осиглиқ плакатларга сколда ёпиштирилиб, ўқитувчи иштирокида муҳокама қилинади, умумлаштирилади ва тўғри жавоблар дафтарларга ёзиб олинади;

-тўғри ва мукамал жавоблар сонига қараб талаба-ўқувчилар рағбатлантирилади ва баҳоланади.

### ***ГАЛЕРЕЯНИ АЙЛАНИШ МЕТОДИ***

Кичик гуруҳларнинг барча аъзоларига битта муаммо тақлиф этилади. Ҳар бир кичик гуруҳ ўзларига берилган муаммога белгиланган вақт ичида фикрларини ёзиб, жавоблари ёзилган варақларини бошқа гуруҳ билан алмаштиради. Жавобларни олган гуруҳ уларни баҳолайди ва тугал бўлмаса ўз вариантлари билан тўлдиради. Сўнгра гуруҳлар фикрлари умумлаштирилиб, энг юқори баллга арзийдиган тўғри ва мукамал жавоблар танлаб олинади.

### **ҚОР БЎРОН МЕТОДИ**

Иккига ажратилган гуруҳ талабалари бир муаммо юзасидан энг кўп тўғри жавоблар топиш мақсадида биргаликда муҳокама юритишади. Ҳар бир тўғри жавоб юмалокланган қор кўринишида ўша гуруҳ ҳисобига ёзиб қўйилади; тўпланган умумий баллар миқдори асосида гуруҳлар баҳоланади.

### **АСАЛАРИ ГАЛАСИ МЕТОДИ**

Муаммо битта гуруҳда ёки икки кичик гуруҳларда муҳокама қилинади. Бунда топшириқлар ҳар хил ёки бутун гуруҳга битта бўлиши мумкин. Гуруҳлар қўйилган муаммони маълум муддат муҳокама этиб, натижани бошқаларга маълум қилишади. Муаммо ечимининг энг яхши варианты танлаб олинади.

### **ДУМАЛОВЧИ ҚОР УЮМИ МЕТОДИ**

Думаловчи қор уюми методи ўқув машғулотини ўтказиш методининг рамзий номи бўлиб, иш қўйилган муаммо устида мулоҳаза юритиб кўриш учун талабаларга вақт, тегишли манбалар, тарқатма материаллар беришдан бошланади. Бу метод гуруҳнинг ҳар бир аъзосига бутун гуруҳнинг билимлари ва тажрибаларидан фойдаланиб, ўзининг кенг камровли нуқтаи назарини баён этишни назарда тутаяди. Бунинг учун талабалар 4 та кичик гуруҳларга ажратилади. Муҳокама қилиб чиқиш учун барча гуруҳларга битта топшириқ берилади. Ҳар бир кичик гуруҳ топшириқ устида алоҳида ишлайди. Сўнгра биринчи билан иккинчи ва учинчи билан тўртинчи гуруҳлар муаммо устида биргаликда муҳокама юритишади. Охир оқибатда барча кичик гуруҳлар бирлашиб, бутун яхлит гуруҳ бўлиб қўйилган муаммо ечимини ҳал этишнинг турли йўллари, вариантларини муҳокама қилишади. Бундай муҳокама



жараёнида талабаларнинг қўйилган муаммо юзасидан билимлари чуқурлашиб, ойдинлашиб, бойиб, кенгқамровли бўлиб боради.

### **СИНДИКАТ МЕТОДИ**

Гуруҳ учта кичик гуруҳларга бўлинади. Бунда таклиф этилаётган топшириқ уч хил нуқтаи назардан ҳал этилиш зарур. Масалан, уч ноёмалумли учта тенгламалар системасини ечиш топшириғи берилган бўлсин, у ҳолда биринчи гуруҳ масалани Гаусс, иккинчи гуруҳ Крамер, учинчи гуруҳ матрица усулидан фойдаланиб ечади. Сўнгра ечимлар биргаликда муҳокама этилиб, умумлаштирилади.

### **АКВАРИУМ МЕТОДИ**

Гуруҳдан уч талаба ажратиб олиниб уларга хона ўртасидаги стол атрофига ўтиришлари ва қўйилган муаммони ўн минут атрофида биргаликда муҳокама, қилишиб фикр билдиришлари сўралади. Бу уч талаба аквариумдаги балиқларга қиёс. Атрофда ўтирган кузатувчилар ўртадаги талабаларнинг фикрларини диққат билан тинглаб, жавобларни тўғри ва нотўғрига ажратиб ёзиб боришади ҳамда муҳокама пайтида ўзларининг қарашларини баён этишади. Етарли даражада фикр билдира олмаган ўртадаги талабалар ўз ўринларини кучли фикр билдирган кузатувчи талабаларга бўшатиб беришади. Ҳар бир муаммо юзасидан билдирилган фикрлар талабалар иштирокида ўқитувчи томонидан умумлаштирилади.

### **РАҚАМЛИ МЕТОДЛАР**

Гуруҳдаги талабаларнинг умумий сонидан келиб чиққан ҳолда 4x4x4, 5x5x5 ёки 6x6x6 методларининг биридан фойдаланилади. Масалан, 5x5x5 методида ҳар бири 5 талабадан иборат 5 та кичик гуруҳчалар ташкил этилиб, уларнинг 5 нафар сардорлари тўпланишиб

қўйилган муаммони ҳамкорликда муҳокама этишади, сўнгра ўзларининг гуруҳларига қайтишиб шерикларига масаланинг ечимини ўргатишади.

### ***СКАРАБЕЙ ТЕХНОЛОГИЯСИ***

“Скарабей” интерактив технология бўлиб, у ўқувчиларда фикрий боғлиқлик, мантиқ, хотиранинг ривожланишига имконият яратади, қандайдир муаммони ҳал қилишда ўз фикрини очик ва эркин ифодалаш маҳоратини шакллантиради. Мазкур технология талаба-ўқувчиларга мустақил равишда билимнинг сифати ва савиясини холис баҳолаш, ўрганилаётган мавзу ҳақида тушунча ва тасаввурларни аниқлаш имконини беради. У, айти пайтда турли ғояларни ифодалаш ҳамда улар орасидаги боғлиқликларни аниқлашга имкон яратади.

### ***БЕЕР ТЕХНОЛОГИЯСИ***

Бу технология мураккаб, кўп тармоқли, мумкин қадар муаммоли характердаги мавзуларни ўрганишга қаратилган.

Технологиянинг моҳияти шундан иборатки, бунда мавзунинг турли тармоқлари бўйича бирийўла ахборот берилади. Айти пайтда, уларнинг ҳар бири алоҳида нуқталардан муҳокама этилади. Масалан, ижобий ва салбий томонлари, афзаллик, фазилат ва камчиликлари, фойда ва зарарлари белгиланади.

### ***ДЕЛЬФИ ТЕХНОЛОГИЯСИ***

Бу технологиянинг мазмуни жамоа бўлиб қўйилган муаммонинг муқобил ечимларини мақбуллик даражалари бўйича табақалаштириб, улардан ҳар бирининг муҳим ёки номуҳимлигини баҳолашдан, шу асосда энг яхши вариантни танлаб олишдан иборат. Масалан, ҳаммага тушунарли бўлиши учун қуйидаги мисолни келтирамыз: Ер майдонини плугда 15, 20, 25, 30, 35, 40, 45 см чуқурликда ағдариш мумкин бўлсин.

Муайян олинган ер майдонини ағдаришда шу вариантлардан қайси бири энг яхши эканлигини аниқлаш учун улардан ҳар бири ерни ҳайдашга доир мавжуд агротехник факторлар асосида ўқитувчи раҳбарлиги остида талабалар томонидан баҳоланади. Бунда ҳар бир кичик гуруҳ ўзларининг вариантларини таклиф этишлари, сўнгра фикрлар умумлаштирилиб энг яхши вариант танлаб олиниши ҳам мумкин.

### **Т- ЖАДВАЛ ТЕХНОЛОГИЯСИ**

Бу технологиядан маъруза дарслари ва амалий машғулотларнинг якуний қисмида фойдаланиш қулай. Бунда бир муаммони турли қарама-қарши нуқтаи-назарлардан қаралади (ижобий ва салбий, афзаллик ва камчилик, фойда ва зарар, тўғри ва нотўғри). Масалан, ўқитувчи мавзу бўйича аралаштириб тузилган тўғри ва нотўғри жавобларни экранга чиқариб, бир партада ўтирган талабаларга ҳамкорликда уларни жадвалга ажратиб ёзишларини, сўнгра ёзилган варақларини ёндош партадаги талабалар билан алмаштириб қўшимчалар қилишларини таклиф этади. Иш якунлангач тўғри ва нотўғри жавоблар ажратиб ёзилган жадвал экранга чиқарилади. Талабалар ўзларининг жавобларини экрандаги жадвал билан таққослаб тегишли хулосаларга келишади. Масалан: Чакалоқлардаги грип аломатларини аниқланг

1. Ич кетиши

2. Йўтал

3. Иситма

4. Терлаш

5. Ҳолсизлик.

6. Чарчок.

7. Йиғлаш

8. Сийиб қуйиш

9. Кўп кулиш

Тўғри жавоблар	Нотўғри жавоблар
1.	1.
2.	2.

### **SWOT- ТАҲЛИЛ ЖАДВАЛИ ТЕХНОЛОГИЯСИ**

SWOT термини инглизча кучли, кучсиз, имконият, ҳавф сўзларининг бош ҳарфларидан тузилган. Бу технологиядан ташкилот ёки бирор корxonанинг келгусидаги стратегик ривожланиш механизмларини таҳлил этишда фойдаланиш қулай.

S- корxonанинг ички ривожланиш имкониятлари;

W- корxonанинг ички муаммолари;

O- корxonанинг ташқи ривожланиш имкониятлари;

T- корxона учун ташқи ҳавфлар.

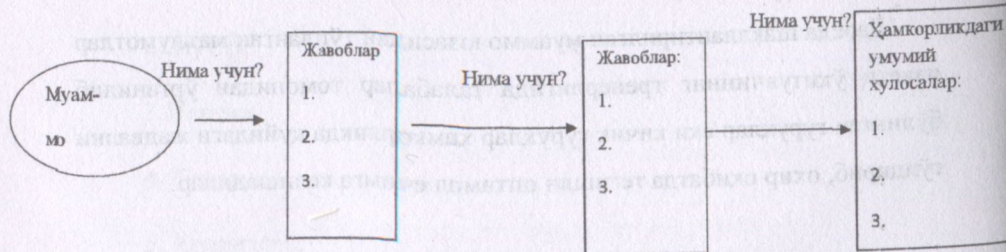
Дарсда шакллантирилган муаммо юзасидан тўпланган маълумотлар пакети ўқитувчининг тренерлигида талабалар томонидан ўрганилиб бўлингач гуруҳлар ёки кичик гуруҳлар ҳамкорликда қуйидаги жадвални тўлдириб, охир оқибатда тегишли оптимал ечимга келишадилар:

S: 1.	W: 1.
2.	2.
3.	3.
O: 1.	T: 1.
2.	2.
3.	3.

### «НИМА УЧУН?» СХЕМАСИ ТЕХНОЛОГИЯСИ

Бу технологиядан шакллантирилган муаммо юзасидан «Нима учун?» саволи қўйилиб унга ҳар бир талаба ўзининг қарашларини, фикрларини ёзади. Асосий мақсад нотўғри бўлсада талабаларнинг фикр билдиришларига, охири оқибатда тўғри хулосалар чиқаришларига эришишдан иборат. «Нима учун?» саволининг қўйилиши ва унга жавобларнинг ёзилиши муаммо ечими топилгунча давом этади. Дастлаб бир партада ёнма-ён ўтирган талабалар, сўнгра кичик гуруҳ, охирида бутун гуруҳ ёзма жавоблари ҳамкорликда таққосланиб, такрорланувчи ва хато фикрлардан тозаланиб, бир умумий тўғри натижага келинади.

### «НИМА УЧУН?» СХЕМАСИ :



## **ИНСЕРТ ТЕХНОЛОГИЯСИ**

Бу технология ҳар бир талабанинг мавзуни тезкор ўқиб олдиндан олинган билимлари асосида матнга белгилар қўйиб чиқиб муносабат билдириш имконини беради. Маъруза матнидаги ҳар бир муҳим тушунчалар, фикрлар тўғрисига тегишли белгилар қўйиб чиқилиб, улардан қуйидаги жадвал тузилади:

<b>Мавзунинг асосий тушунчалари ва таянч иборалари мазмуни</b>	<b>Била-ман</b>	<b>Мен учун янги маълумот</b>	<b>Мен билган маълумотни инкор қилди</b>	<b>Мени ўйлантириб қўйди (тушунмадим)</b>
1.				
2.				
3.				

### **БИЛАМАН. БИЛИШНИ ХОҲЛАЙМАН. БИЛИБ ОЛДИМ МЕТОДИ**

Бу метод маъруза дарслари учун қулай. Ўқитувчи мавзу бўйича асосий тушунчалар ва иборалар рўйхатини қоғозда ёки проекцион восита ёрдамида талабаларга тақдим этади. Талабалар ўзлари биладиган

ва билмайдиган тушунчалар ва иборалар билан намунадаги жадвални тўлдирадилар:

<b>Биламан</b>	<b>Билишни хоҳлайман</b>	<b>Билиб олдим</b>

Рўйхатга кирмаган, бироқ дарс жараёнида янгидан пайдо бўлган талаба учун нотаниш тушунча ва иборалар ҳам жадвалнинг иккинчи устунига қўшимча равишда қайд этилиб борилади.

Талабанинг асосий диққат эътибори жадвалнинг иккинчи устундаги билимларни эгаллашга қаратилади. Талаба дарсни диққат билан тинглаб жадвалнинг иккинчи устундаги тушунча ва ибораларни билиб ва ёзиб олади, ҳамда ўзлаштирган савол тўғрисидаги учинчи устунга «к» белги қўяди, бошқалари бўш туради. Агар дарс жараёнида иккинчи устундаги айрим тушунча ва иборалар ўрганилмасдан қолиб кетса, улар ўқитувчидан сўраб ёки мустақил равишда ўрганиб олинади.

Бу усул талабада билимларни ўзлаштириш бўйича ўз-ўзини назорат қилиш, дарсдаёқ тегишли маълумотларни эгаллаб олишга интилиш, ахборот ресурслари устида мустақил ишлаш кўникмаларини шакллантиради.

### **ЗИГ-ЗАГ МЕТОДИ**

Зигзак синиқ чизик, илонизи, эгри-бугри маъноларини англатади.

Таълимда зигзак методининг моҳияти бир гуруҳ томонидан ўрганиб бўлинган ўқув материалнинг, ҳали уни ўрганмаган бошқа гуруҳга тақдим этилишидан иборат.

«Зиг-зак» усулининг бир қанча афзалликлари мавжуд. Хусусан, ушбу усулни қўллаш орқали талабалар жамоа бўлиб ишлаш

кўникмасини ҳосил қилади ва мавзунини ўзлаштиришга кетадиган вақт тежалиб, қисқа вақтда катта материалнинг ўзлаштиришига эришилади. Ушбу усулнинг кетма-кетлиги қуйидагича амалга оширилади:

- талабалар одатдагидек, бир қанча гуруҳларга бўлинади;
- ҳар бир гуруҳга мавзу бўйича битта савол тарқатилади (саволлар гуруҳдаги ҳар бир иштирокчига биттадан берилиши лозим);
- гуруҳ аъзолари шу тарқатилган саволни белгиланган вақтда ўрганиб оладилар;
- ҳар бир гуруҳга етакчи сайланади ва улар тарқатилган матнни ўрганишда, уларнинг моҳиятини теран тушунишда шу гуруҳда етакчилик қилади;
- лидернинг фикри гуруҳ аъзолари томонидан тўлдирилиши, қўшимчалар ва ўзгартиришлар киритилиши мумкин;
- матнлар гуруҳда тўлиқ ўрганилиб бўлганидан кейин улар гуруҳлараро алмаштириладилар;
- энди ушбу гуруҳларда янги саволлар ўрганилади;
- бу саволлар ҳам ўрганилиб бўлингач, улар яна алмаштирилади;
- гуруҳларда барча саволлар ўрганилганча ушбу жараёнлар такрорланади;
- бир-бирининг билимини баҳолаш ва ўзлаштирилганлик даражасини аниқлаш учун гуруҳлар бир-бирига кетма-кет равишда савол бериб борилади;



-савол қайси гуруҳга ташланган бўлса, биринчи шу гуруҳ аъзолари жавоб беришлари мумкин, бошқа гуруҳ аъзолари қўшимча қилиб боришга ҳақли.

Мазкур усулни ўрганиш учун талабалар 3 гуруҳга ёки 6 гуруҳга бўлинадилар. Чунки мавзу 3 та саволга бўлинган.

### **ДАВРА СУХБАТЛАРИ МЕТОДИ**

Давра суҳбатида маърузачи ўқитувчи бош ташкилотчи бўлиб қолади. Давра суҳбатлари кўпинча талабаларга таниш ёки яқин мавзуларда ўтказилади. Давра суҳбати мавзулари, режалари, саволлари талабаларга аввалдан бир неча кун олдин тарқатилади.

Талабалар учун мустақил тайёргарлик кўришга, уларни бир-бирлари билан аввалдан ўзаро фикр алмашишга, кутубхона, интернетдан айрим маълумотларни тўплаш, қайта ишлаш, кичик матн тузиш имконияти яратилади. Давра суҳбатининг афзаллиги шундаки, ҳар бир талаба индивидуал тайёргарлик кўради. Ҳар икки томон даврани ўтказишга тайёргарлик билан келади. Суҳбатни ўқитувчи ёки талаба олиб бориши мумкин.

Давра суҳбатлари олдиндан дастурланган дарс жадвали асосида олиб борилиши мумкин.

Давра суҳбатининг яна бир афзаллиги шундаки, ҳар бир талаба ўз билимини, оғзаки нутқини, шахсий фикрини эмин-эркин намойиш этишига муҳит яратилади. Талаба ва ўқитувчининг шахсий маъсулияти ошади, ҳам ўқиш, ҳам ўргатиш ёнма-ён давом этади. Материални ўқиш, ўрганиш, ўзаро фикр алмашишга, ўзлаштиришга мотив ошади. Билимни мустақил, мукамал эгаллаш ва уни ўзлаштирилиши кафолатланади.

### **ДАВРАЛАР МЕТОДИ**

Талабалар давра қуриб ўтириб таклиф этилган саволни кетма-кет эмас, балки билганлар галма-гал изоҳлаб беришади. Бунда ҳар бир талаба ўз фикрини баён қилиб, муҳокамага фойдали улуш қўшиш имкониятига эга бўлади, чунки барча қатнашчиларнинг фикрларини билиш муҳим. Сўзга чиқувчиларнинг гапларига муносабат билдириш ҳеч кимга, жумладан ўқитувчига ҳам рухсат этилмайди. Охирида ҳаммага уларнинг иштирок этганликлари учун ташаккур билдирилади ва фикрлар умумлаштирилади. Давра методидан дарснинг боши ва охирида фойдаланиш қулай.

### **МОЖАРО МЕТОДИ**

Бу метод амалий машғулотлар учун қулай. Одатдан ташқари, ҳаттоки фавқулодда вазиятларда қилинадиган ҳатти-ҳаракатларни талабаларга ўргатиш мақсадида бу методдан фойдаланилади. Масалан, туғаётган сигирнинг бузоғи тескари келди, юрак тўхташ арафасида нима чора кўриш керак ва ҳоказо. Бундай муаммоларни ҳал қилиш йўлларини ўрганишда можаро методидан фойдаланилса, талабаларнинг фикрлари фаоллашиб қисқа вақт ичида тўғри қарор қабул қилиш, ишни тўла, тез ва чаққон бажариш сифатлари шаклланади.

### **МУНОЗАРА МЕТОДИ**

Диспут- бу икки ёки кўпроқ кишиларнинг кескин чегараланган қоидалар доирасида оғзаки олиб бориладиган баҳси, мунозараси, масала талашувидир. Диспут мавзуси тайёргарлик кўриш учун ўтказишдан олдин талабаларга маълум қилинади.

Талабаларга билим беришга мўлжалланган диспутда камида битта раис ва икки гуруҳнинг ҳар биридан бир нафардан сўзловчи қатнашади.

Диспутни очувчи биринчи талаба қўйилган таклифни маъқуллаб чиқса, иккинчиси унга қарши чиқади, яъни оппонент бўлади.

Сўзловчиларга 10 минутдан, ҳар икки гуруҳдан иккитадан ортик бўлмаган қўшимча қилишга чиқадиган талабаларнинг ҳар бирига 5 минутдан вақт берилади. Икки марта сўзга чиқишга рухсат этилмайди. Сўзга чиқувчиларнинг барчаси раисга мурожаат этишади ва унинг қарори қатъий бўлиб, диспутнинг мавзудан четга чиқиб кетмаслигини назорат қилади.

### ***МУНОЗАРЛАР ЎТКАЗИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ***

Мунозараларни ташкил этиш ва ўтказиш ташкилотчидан жуда жиддий тайёргарликни, ижодий муҳит яратишни талаб этади. Ўқитувчи илгаридан мунозаранинг мавзусини, уни ўтказиш режасини, вақтларини талабалар билан ўзаро келишиб олади.

Талабаларга ўқув йили бошланишида мунозара мавзулари режаси эълон қилиниб, уларга етказилади. Уларнинг тайёргарлик кўришлари учун вақт берилади. Мунозара муҳокамасига маъмурият, маҳалла фаоллари, машҳур мутахассислар таклиф этилади. Мунозаранинг бошловчиси тайинланади. Бошловчи жуда кенг қамровли билимга эга бўлиши керак.

Мунозара даврида вужудга келадиган муаммоли масалалар, айниқса, чигал фикрлар бўйича уларни чуқур таҳлил қилиш қобилиятига эга экспертлар таклиф этилади. Мунозарани олиб борганда унинг иштирокчиларини қизиқтириб, қовуштириб, бошқариб, зарур йўлланмалар бериб бориш муҳим аҳамият касб этади. Айнан мунозара жараёнида тўғри хулосалар чиқариш жуда катта масъулият талаб этади.

Мунозаралар мавзуга кизиқиш билдирган гуруҳларни қўшиб, аксинча эса, уларни гуруҳларга бўлиб, зарур бўлган айрим ҳолларда катта залларда, катта аудиторияларда олиб борилади. Мунозаралар демократик, ошкоралик, тенглик, самимийлик, ҳамкорлик ҳам ижодкорлик, бир-бирини қўллаш руҳиятида олиб борилишини таъминлаш яхши натижалар беради. Мунозара эркин фикр юритишни, ўз шахсий позициясида туришга ўргатади. Энг муҳими, талабаларни мустақил мутолаага, фикр алмашув орқали узлуксиз ўз билим ва малакасини оширишга олиб келади.

### ***МУНОЗАРА МАЪРУЗА МЕТОДИ (МММ)***

Ўқитувчи маъруза ўқийди, аудиториянинг саволларига жавоб беради ва ўз навбатида талабаларга саволлар билан ҳужум қилади. Бундай маърузаларда талабаларнинг фаоллиги анча юқори бўлади. Талабалар сони 20 тадан ортиқ бўлмаганда мунозарали маъруза методи анъанавий маърузаларга қараганда афзал бўлади, чунки бундай ҳолда ўқитишнинг кичик гуруҳларда қўлланиладиган методларини татбиқ этишга кенг имкониятлар туғилади.

### ***ВЕНН ДИАГРАММАСИ ТЕХНОЛОГИЯСИ***

Бу методдан ўрганилган, бир-бирига боғлиқ мавзуларни таҳлил қилиш, солиштириш, таққослаш ва мустаҳкамлашда фойдаланиш яхши самара беради. Ундан фойдаланиш босқичлари:

- талабалар икки гуруҳга бўлинади;
- плакатга чизилган диаграмма доскага осиб қўйилади;
- ҳар бир тўғри фикрға қўйиладиган балл олдиндан келишиб олинади;

-қўйилган топшириқ бўйича гуруҳларнинг ҳар қандай тўғри ёки нотўғри фикрлари бир талаба томонидан икки хил рангдаги фламастерда диаграмманинг тегишли жойларига ёзиб борилади;

-кичик гуруҳ ичидан бирор талаба шерикларининг исми-шарифлари тўғрисиغا улар айтган фикрларни қайд қилиб боради;

-фикр билдиришлар ниҳоясига етгач ўқитувчи ва талабалар ҳамкорлигида тўғри ва нотўғри жавоблар аниқланади;

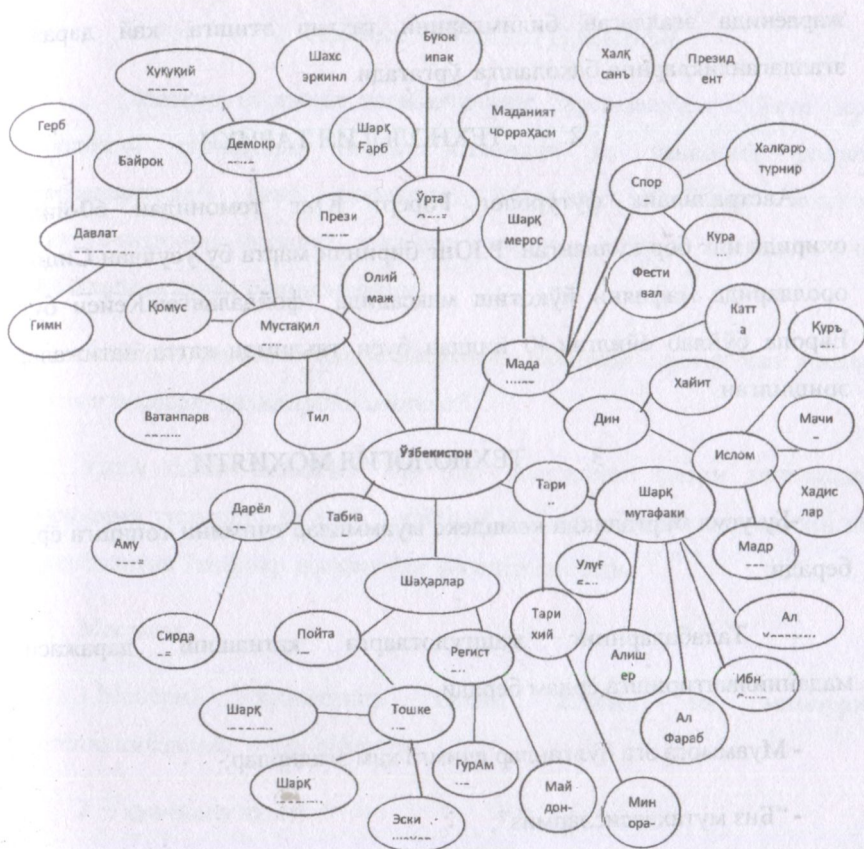
-тўғри жавобга уч балл қўйиладиган бўлса, ҳар бир нотўғри фикр учун гуруҳнинг умумий балидан уч балл олиб ташланади;

-энг кўп балл тўплаган гуруҳ ғолиб ҳисобланиб улар рағбатлантирилади;

-бу жараёнда кичик гуруҳда қайд этилган жавобларнинг нотўғрилари ўчириб чиқилади ва натижалар эътиборга олинган ҳолда талабаларга табақалаштирилган балл ёки баҳо қўйилади.

### **ТАРМОҚЛАР МЕТОДИ (КЛАСТЕР)**

Фикрларнинг тармоқланиши бу педагогик стратегия бўлиб у талаба-ўқувчиларни бирор-бир мавзуни чуқур ўрганишларига ёрдам бериб талаба-ўқувчиларни мавзуга тааллуқли тушунча ёки аниқ фикрни эркин ва очиқ равшан кетма-кетлик билан узвий боғлаган ҳолда тармоқлашларига ўргатади. Бу метод бирон мавзуни чуқур ўрганишдан аввал талаба-ўқувчиларнинг фикрлаш қобилиятини жадаллаштириш ҳамда кенгайтириш учун хизмат қилиши мумкин. Шунингдек, ўтилган мавзуни мустаҳкамлаш, яхши ўзлаштириш, умумлаштириш ҳамда талаба-ўқувчиларнинг шу мавзу бўйича тасаввурларини чизма шаклида ифодалашга ундайди.



## “КЕЛАЖАК УСТАХОНАСИ” ТЕХНОЛОГИЯСИ

### 1. ТЕХНОЛОГИЯ ҲАҚИДА ТУШУНЧА

Ушбу технология мунозарали масалаларни ҳал этишда, биргаликда комплекс муаммолар ечимини топишга, баҳс мунозаралар ўтказишда ёки талабаларнинг мавзу ҳақида фикрларини билиш мақсадида қўлланилиши мумкин, чунки бу технология талабаларни ўз фикрини ҳимоя қилишга, эркин фикрлаш ва ўз фикрини бошқаларга ўтказишга, очиқ ҳолда баҳслашишга, шу билан бирга талабаларни ўқув

жараёнида эгаллаган билимларини таҳлил этишга, қай даражада эгаллаганликларини баҳолашга ўргатади.

## 2. ТЕХНОЛОГИЯ ТАРИХИ

Австралиялик футуролог Рорерт Юнг томонидан 60-йиллар охирида илк бор қўлланган. Р.Юнг биринчи марта бу усулдан Сицилия оролларида мафияни йўқотиш мақсадида фойдаланган. Кейин бутун Европа бўйлаб ёйилган. 40 йилдан буён таълимда катта натижаларга эришилган.

## 3. ТЕХНОЛОГИЯ МОҲИЯТИ;

-Бу усул биргаликда комплекс муаммолар ечимини топишга ёрдам беради;

- Талабаларнинг машғулотларга қатнашиш даражасини маданийлаштиришга ёрдам беради.

- Муаммога эга бўлганлар ечимга ҳам эгадирлар;

- “Биз мутахассислармиз”;

- Талаба қачонки муаммо ечимни топишда иштирок этса, ушбу ечимни ҳурмат қилади.

- Стандарт ҳолатда фикрлашдан қочган ҳолда янги ғояларни кидиришга ҳаракат қилиш лозим;

- Бир хилликдан қочиш лозим;

Муаммо борми демак унинг ечими ҳам мавжуд.

## 4. АМАЛГА ОШИРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ

Ушбу технология 3та босқичда амалга оширилади.

## 1-босқич. ТАНҚИД БОСҚИЧИ

Мазкур босқичда талабаларнинг дарс мавзуси бўйича барча танқидий қарашлари таҳлил қилинади ва танқидий фикрлар умумлаштириб ёзиб борилади. Масалан, “Тиббиёт коллежи ўқитувчисининг фаолият соҳалари” мавзуси бўйича 1-босқич учун куйидагича савол тузиш мумкин;

*Тиббиёт коллежи ўқитувчиларининг фаолиятидаги асосий муаммо ва камчиликлар нималардан иборат?*

Ушбу савол юзасидан ҳар бир талабанинг фикри тингланади, муҳокама қилинади ва ёзиб борилади. Босқич сўнгида энг асосий деб ҳисобланган 3та фикр доскага ёки экранга ёзилади.

Масалан;

- 1.Меъёрий ҳужжатлар билан ишлаш ва маъмурий топшириқларнинг жуда кўплиги
2. Ўқувчилар хулқи
3. Ўқитувчи маоши камлиги

## 2-босқич. ХАЁЛ БОСҚИЧИ.

Бу босқичда ўқувчилар одатий фикрлашдан бир хилликдан қочган ҳолда чуқур фантазияга таянган ҳолда хаёлий фикрларни ифодалашлари талаб этилади. Хаёллар оғзаки , ёзма , чизма(расм. тасвир)ҳолатида тақдим этилади, ҳеч бир эътирозларсиз қабул қилинади ва юқоридаги тартибда умумлаштирилиб. 3 таси ажратиб олинади.

2-босқич учун савол;



25-асрда тиббиёт коллежи ўқитувчисини қандай тасаввур қиласиз?

Тахминий жавоблар

1. Замонавий илмий салоҳиятли
2. Юксак билим, малака ва кўникмаларга эга
3. Энг замонавий шахс

### 3-босқич. АМАЛГА ОШИРИШ БОСҚИЧИ

Сўнгги босқичда 1 ва 2-босқичдаги фикрлар умумлаштирилиб, мавзу танқидий, илмий ва чуқур хаёлий таҳлил қилингандан сўнг, асосий босқичга ўтилади.

Асосий босқич учун савол

*Замонавий тиббиёт коллежи ўқитувчисининг фаолият соҳалари ва унинг асосий вазифалари нималардан иборат?*

1. Юксак ғоявий, сиёсий ва касбий билимдонликга эга
2. Педагогик маҳоратли
3. Замонавий педагогик ва ахборот технологияларини ўзлаштирган

### МАЪЛУМОТЛАРНИ УМУМЛАШТИРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ

#### 1. ТЕХНОЛОГИЯ ҲАҚИДА ТУШУНЧА

Ушбу технология мунозарали масалаларни ҳал этишда, баҳс мунозаралар ўтказишда ёки ўқув режаси асосида бирон бўлим ўрганиб бўлингач қўлланилиши мумкин.

#### 2. АМАЛГА ОШИРИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ

Ушбу технология 3та босқичда амалга оширилади.

#### 1-босқич

Мазкур босқичда ҳажми каттароқ мавзу, бўлим ёки боб бўйича талабаларнинг умумий тушунчаларни ўзлаштириши аниқланади. Бунинг учун мавзу(бўлим, боб) бўйича асосий тушунчалар ёзилади. Масалан;

*“Касбий таълим методикаси” фанига оид асосий тушунчаларни ёзинг;*

1. Таълим мазмуни
2. Касбий таълим методикаси
3. Ўқув услубий ишланмалар

#### 2-босқич;

Бу босқичда 1-босқичдаги асосий тушунчаларнинг аниқ, қисқа ва мукамал таърифлари, тушунча мазмуни ёзилади.

*“Касбий таълим методикаси” фанига оид асосий тушунчаланинг мукамал таърифларини ёзинг*

1. Таълим мазмуни -
2. Касбий таълим методикаси -
3. Ўқув услубий ишланмалар –

#### 3-босқич;

Бу босқичда 1 – босқичдаги тушунчалар ва 2-босқичдаги асосий тушунчаларнинг аниқ, қисқа ва мукамал таърифлари асосида мавзунинг мукамал баёни ёзилади

*“Қасбий таълим методикаси” фанининг асосий тушунчалари ва тушунча таъриф, мазмуни асосида мавзу юзасидан мукамал, тўлиқ баён ёзинг*

## АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида»ги қонуни «Барқамол авлод-Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори» китобида. – Т., Шарқ, 1997, 20-29 бетлар.
2. Ишмухамедов Р.Ж. Инновацион технологиялар ёрдамида таълим самарадорлигини ошириш йўллари. -Тошкент, 2006.
3. Йўлдошев Ж.Ф., Усмонов С.А. Педагогик технология асослари. - Тошкент, 2005.
4. Каримжонов И.А. ва бошқ. Янги педагогик технологиялар. - Тошкент, 2002.
5. Сайдахмедов Н., Очилов А. Янги педагогик технология моҳияти ва замонавий лойиҳаси. -Тошкент, 1999.
6. Сайдахмедов Н. Янги педагогик технологияларни амалиётга қўллаш. Тошкент, 2000.
7. Садриддинзода Ш.Ж., Эшмуродов М.Ш. Педагогик технологиялар ва улардан фойдаланиш курси бўйича маърузалар тўплами. -Самарқанд, 2007.
8. Ходиев Б.Ю., Голиш Л.В. Мустақил ўқув фаолиятини ташкил этиш услуб ва воситалари. -Т.: ТДИУ, 2006.
9. Янги педагогик технологиялар ҳақида. //Тузувчилар Э.Турақулов ва бошқ. -Самарқанд, 2007.
10. Йўлдошев Ж./., Усмонов С.А. Педагогик технология асослари. – Т.: Ўқитувчи, 2004.

## Мундарижа

Кириш .....	3
Таълим технологиялари тарихи .....	4
Педагогик технологияларнинг пайдо булиши, тараққиёти ва асосий тушунчалари .....	6
Илғор педагогик технологиялардан фойдаланишнинг истиқболлари .....	8
Инновацион технологиялар тушунчаси .....	9
Интерфаол технологиялардан намуналар .....	16
Фойдаланилган адабиётлар рўйхати .....	59

Босишга рухсат этилди: 21.01.2019 Офсет қоғоз.

Қоғоз бичими 64x84 1/16 Times New Roman гарнитураси. Шартли босма табағи 3,75. Нашр.хисоб табағи 3,25. Адади 50.

«ZAMON POLIGRAF» ОК

босмахонасида чоп этилди.

Манзил: Ташкент шаҳри, Юнусобод тумани,  
Бободехқон маҳалласи 45 уй.

